

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних відносин, управління та адміністрування
(назва кафедри)

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____
(підпис)

д.е.н., доц. Михайлик Д.П.
(Науковий ступінь, вчене звання (прізвище та ініціали))

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ТА ДЖЕРЕЛ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Виконав

ст. гр. ФБС-218

(підпис)

Р.С. Єременко

(ініціали та прізвище)

Науковий керівник

к.е.н, доц.

(Науковий ступінь, вчене звання, посада)

(підпис)

О.О. Кузнецов

(ініціали та прізвище)

Запоріжжя

2023

ПРАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних відносин, управління та адміністрування
(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
(підпис)

д.е.н., доц. Михайлик Д.П.
(Науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____._____._____. р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Студенту гр. ФБС-218, спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Єременку Роману Сергійовчу

1. Тема: Аналіз капіталу та джерел його формування

затверджена наказом по інституту № _____ від _____._____._____. р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: _____._____._____. р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці

1. Дослідити теоретичні засади капіталу підприємства та його класифікації.

2. Вивчити принципи формування капіталу підприємства та його структурних елементів.

3. Оцінити вплив структури капіталу фінансовий стан підприємства.

4. Оцінити джерела формування капіталу підприємства.

5. Проаналізувати структуру капіталу підприємства та її динаміку.

6. Дослідити теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства

7. Розробити та економічно аргументувати шляхи оптимізації структури капіталу підприємства на прикладі ПрАТ «Запоріжбразив».

4. Календарний графік підготовки кваліфікаційної роботи

№ етапу	Зміст	Терміни виконання	Готовність по графіку%, підпис керівника	Підпис керівника про повну готовність етапу, дата
1	Збір практичного матеріалу за темою кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	16.01.23-11.02.23		
2	I атестація I розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	27.02.23-31.03.23		
3	II атестація II розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	24.04.23-28.04.23		
4	III атестація III розділ кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи, висновки та рекомендації, додатки, реферат	22.05.23-26.05.23		
5	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи на оригінальність	15.05.23-12.06.23		
6	Доопрацювання кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи, підготовка презентації, отримання відгуку керівника і рецензії	29.05.23-12.06.23		
7	Попередній захист кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	12.06.23-18.06.23		
8	Подача кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи на кафедрі	за 3 дні до захисту		
9	Захист кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи	19.06.23-24.06.23		

Дата видачі завдання: ____ . ____ . ____ р.

Керівник кваліфікаційної бакалаврської роботи

(підпис)

Кузнецов О.О.

(прізвище та ініціали)

Завдання отримав до виконання

(підпис студента)

Єременко Р.С.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 80 сторінок, 15 таблиць, 6 рисунків, 56 бібліографічних посилань, 4 додатків

Метою роботи є визначення шляхів удосконалення структури капіталу підприємства.

Об'єктом дослідження є процес вивчення капіталу підприємства та його джерел.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні аспекти аналізу капіталу підприємства та джерел його формування.

В кваліфікаційній бакалаврській роботі досліджено теоретичні засади капіталу підприємства та його класифікації; вивчено принципи формування капіталу підприємства та його структурних елементів; оцінено вплив структури капіталу на фінансовий стан підприємства; оцінено джерела формування капіталу підприємства; проаналізовано структуру капіталу підприємства та її динаміку; досліджено теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства; розроблено та економічно аргументовано шляхи оптимізації структури капіталу підприємства на прикладі ПрАТ «Запоріжжябразив».

КАПІТАЛ, ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ, ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ, БАЛАНС,
ОПТИМІЗАЦІЯ, СТРУКТУРА, ФІНАНСОВИЙ ВАЖІЛЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КАПІТАЛА ПІДПРИЄМСТВ.....	7
1.1 Поняття капіталу та його класифікації	7
1.2 Принципи формування капіталу підприємства	12
1.3 Джерела формування власних фінансових ресурсів	19
1.4 Порядок залучення позикових коштів	25
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПРАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ АБРАЗИВНИЙ КОМБІНАТ».....	37
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	37
2.2 Аналіз структури капіталу підприємства	44
2.3 Оцінка джерел формування капіталу підприємства.....	47
2.4 Аналіз впливу структури капіталу на фінансовий стан підприємства...	49
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ ПРАТ «ЗАПОРІЖАБРАЗИВ».....	53
3.1 Теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу.....	53
3.2 Оптимізація структури капіталу ПрАТ «Запоріжабразив»	63
Висновки до розділу 3	66
ВИСНОВКИ.....	67
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	69
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Питання структури капіталу підприємства є важливим і актуальним нині. З структури капіталу, визначається платоспроможність підприємства. Від неї великою мірою залежить успіх діяльності підприємства у його галузі. Тому оптимізації структури капіталу підприємства приділяють максимум уваги. І це зумовлює актуальність питання, досліджуваного у цій роботі.

Капітал - категорія надзвичайно складна. У ній кожен дослідник характеризує власне бачення капіталу, через що й полягають основою її змісту різні об'єкти. Маркс як один із основоположників систематизації капіталів виділив такі його види: грошовий, торговий, позиковий, продуктивний (виробничий), основний та оборотний. До цих капіталів у суспільстві додаються: кооперативний, акціонерний, пайовий, фінансовий, людський, природний, інтелектуальний, фізичний, політичний, венчурний, тіньовий, статутний, резервний тощо. Слід зазначити, що поняттями капіталу оперує політична економія, іншими – фінанси, власними – політологія, і, нарешті, своїми – бухгалтерський облік. Тож кожна дисципліна вивчає різні капітали. У цій роботі ми розглянемо тільки цікаву для нас область – економіку та фінанси. Проблематика аналізу як одного з важелів управління необоротними активами, та засоби їх фінансування завжди посідали вагоме місце у роботах відомих зарубіжних і вітчизняних науковців. Дослідження наукових праць а також господарської практики вказують на недостатнє розкриття надзвичайно важливих питань, котрі пов'язані із формуванням ефективної політики фінансування необоротних активів підприємств.

Ключові характеристики фінансового аналізу капіталу підприємства, а також пошук шляхів підвищення ефективності його використання досліджували представники зарубіжної та вітчизняної економічної науки.

Значний внесок у дослідження зазначеної проблематики зробили такі науковці: Аллксєєнко Л.М., Басовський Л.Е. , Бланк І.А., Галузинський С.А.,

Головінов О.М., Єрмошенко М.М., Ковальов В.В., Коваленко Л.О., Ремньова Л.М., Маркс К., Павлова Л.Н., Покропивний С.Ф., Рехлецький Е.А., Рудик Н.Б., Сльозко Т.М., Хорін А.Н., Чабан В.Г., Чухно А., Шеремет А.Д., та ін.

Метою роботи є визначення шляхів удосконалення структури капіталу підприємства.

Завдання роботи:

- дослідити теоретичні засади капіталу підприємства та його класифікації;
- вивчити принципи формування капіталу підприємства та його структурних елементів;
- оцінити вплив структури капіталу фінансовий стан підприємства;
- оцінити джерела формування капіталу підприємства;
- проаналізувати структуру капіталу підприємства та її динаміку;
- дослідити теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства;
- розробити та економічно аргументувати шляхи оптимізації структури капіталу підприємства на прикладі ПрАТ «Запоріжбразив».

Об'єктом дослідження є процес вивчення капіталу підприємства та його джерел.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні аспекти аналізу капіталу підприємства та джерел його формування.

Джерелами слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, нормативно-правові акти, фінансова звітність ПрАТ «Запоріжбразив».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КАПІТАЛА ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Поняття капіталу та його класифікації

Капітал - категорія надзвичайно складна. У ній кожен дослідник характеризує власне бачення капіталу, через що полягають основою її змісту різні об'єкти. Так, за П.Ж. Прудоном, капітал – це гроші, які перетворюються на позиковий капітал; за Ф. Кене, капітал – те, що купується за гроші, тобто. засоби виробництва чи накопичена вартість; по Д. Міллю, капітал – накопичений запас продуктів праці, що виникає внаслідок накопичення; за А. Смітом, капітал - це запас продукції, який приносить прибуток або за допомогою якого створюються нові блага; за Д. Ріккардо, капіталом є та частина багатства країни, яка споживається у виробництві та складається з їжі, одягу, інструментів, сирих матеріалів, машин тощо, необхідних для того, щоб привести в рух працю; за К. Марксом, який його вивченню присвятив все своє свідоме життя і написав найбільш ґрунтовну працю з такою ж назвою - "Капітал", - це саморухливі гроші, вартість що самозростає, і як така вона - капітал [10].

Наші сучасники, зокрема А. Чухно, вважають, що капітал – це не річ, а виробничі відносини, які втілені у речах та надають цим речам специфічного суспільного характеру. Своє бачення капіталу він характеризує тим, що з капіталістичному укладі встановлюються такі суспільно-економічні відносини, коли засоби виробництва є власністю певної частини суспільства, а решта суспільства їх позбавлена і тому змушена продавати свою силу, створюючи для власників засобів виробництва додаткову вартість [17, 20].

Автори Коваленко Л.О. та Ремньова Л.М. під капіталом розуміють матеріальні цінності та кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення

підприємницької діяльності. Найглибше зрозуміти сутність капіталу можна, розглянувши його класифікації в економічній літературі.

Залежно від цього, кому належать вкладені у господарську діяльність матеріальні цінності та кошти, капітал ділять на власний і позиковий. Під власним капіталом розуміють кошти та матеріальні цінності, які самостійно формуються підприємством для забезпечення свого розвитку. До позикового капіталу відносять кошти та інше майно, яке залучається для фінансування розвитку підприємства із зовнішніх джерел на засадах платності та повернення.

Основні відмінності між власним та позиковим капіталом проілюстровані у таблиці 1.1. Їх аналіз показує, що з допомогою позикового капіталу підприємство має більше можливостей нарощування свого виробничого потенціалу, але збільшується ризик втрати його фінансової стійкості. [9]

Таблиця 1.1

Основные отличия между собственным и заемным капиталом

Ознака	Власний капітал	Позиковий капітал
Право на участь в управлінні підприємством	Дає таке право	Не дає такого права (менша загроза втратити контроль над підприємством)
Право на отримання частини прибутку та майна	Прибуток ділиться між власниками по остаточному принципу після возмещення фіксованих зобов'язань	Кредитори мають першочергове право на повернення суми боргу
Можливий обсяг залучення капіталу	Обсяг залучення капіталу обмежений і повністю залежить від фінансових можливостей засновників, результатів	Існують широкі можливості залучення капіталу (за умови високого кредитного рейтингу, наявності застави чи гарантій)

	фінансово- господарської діяльності та інвестиційної привабливості підприємства для акціонерів	
--	--	--

Продовження таблиці 1.1

Ознака	Власний капітал	Позиковий капітал
Термін повернення	Термін повернення капіталу власникам не встановлюється	Строк повернення заємного капіталу чітко обумовлено в договорах
Можливість скористатися ефектом «податкового» щита	Ефект «податкового» щита не діє (дивіденди виплачуються тільки за рахунок чистого прибутку і не зменшує базу оподаткування прибутку)	Є можливість отримати пільги з оподаткування (витрати на обслуговування капіталу виключаються з бази оподаткування прибутку, що зменшує реальну вартість його залучення)
Вплив на фінансову стійкість підприємства	Підвищується фінансова незалежність підприємства і мінімізується ризик втрати фінансової стійкості	Підвищується залежність від зовнішніх джерел фінансування і росте ризик неплатоздатності і втрати фінансової стійкості

К. Маркс як один із основоположників систематизації капіталів виділив такі: грошовий, торговий, позиковий, продуктивний (виробничий), основний і оборотний. До цих капіталів у суспільстві додаються: кооперативний, акціонерний, пайовий, фінансовий, людський, природний, інтелектуальний, фізичний, політичний, венчурний, тіньовий, статутний, резервний тощо. Слід

вказати, що поняттями капіталу оперує політична економія, іншими – фінанси, власними – політологія, і, нарешті, своїми – бухгалтерський облік. Тож кожна дисципліна вивчає різні капітали. Розглянемо лише область, що цікавить нас, – економіку та фінанси.

В економіці та фінансах частіше замість терміна «капітал» використовують поняття «фонди», «ресурси», «кошти». Різні ресурси мають різні найменування капіталів: фінансові ресурси (фінансовий капітал), людські (людський капітал), природні (природний капітал), інтелектуальні (інтелектуальний капітал). Фінансовий капітал визначають як складну систему взаємозв'язків великих кредитно-банківських інститутів із нефінансовими корпораціями [1]; людський капітал - як здатність до праці, яка наділяє свого власника здатністю створювати, з одного боку, зайвий стійкий додатковий продукт, з іншого - зайву додаткову вартість, яка стає стійким джерелом зростання прибутку на капітал [5]; венчурний – інвестиції у венчурні, чи «ризикові», проекти освоєння нових технологій чи продукції [19]; фізичний капітал визначається як сукупність балансових активів організації (матеріальних цінностей, коштів, фінансових вкладень, нематеріальних активів тощо), які у процесі їх господарського використання призводять до зростання власного фінансового капіталу, прибутку капіталу власника [18]; капітал, сформований на пайовій основі - кооперативний капітал [15]; сукупність ресурсів, узятих всіх стадіях їх кругообігу, які забезпечують функціонування підприємства за всіма напрямками його діяльності, – авансований капітал [4]. Окреме сильне місце в економіці займає новий – тіньовий капітал, який вивчають і фінанси, і економіка, і економічна теорія. Це пов'язано з його надзвичайним поширенням у всіх без винятку сферах діяльності (приватизація власності; економічна (господарська) діяльність; податкова система; човникова та вулична торгівля; дочірнє управління майном; страхова сфера; інтелектуальне піратство; митна

сфера; внутрішня та зовнішня торгівля; бюджетна; ;інвестиційна сфера;банківська сфера) [6, 17].

Фірма отримує необхідні їй фінансові ресурси із різних джерел. Ці джерела можуть бути розглянуті з різних позицій, а тому поділяються на довго- та короткострокові, внутрішні та зовнішні, власні та залучені, платні та безкоштовні. деякі зі згаданих класифікацій очевидні, інші потребують пояснення.

Починаючи обговорення джерел фінансування, необхідно передусім зробити таке зауваження: усі подальші міркування вестимуться, переважно, з позиції фірми як самостійного економічного суб'єкта, але з позиції власників фірми чи тим більше її контрагентів і державні органи, хоча (й це зрозуміло) кожен із згаданих суб'єктів має відношення до фірми, у тому числі щодо обговорення джерел фінансування. Інтереси фірми як суб'єкта господарювання та інтереси всіх інших осіб, які мають пряме чи непряме ставлення до її діяльності, включаючи і її власників, не обов'язково збігаються. Крім того, вибір того чи іншого варіанта дій, трактування окремих операцій, оцінка їхньої ефективності також далеко не ідентичні у контексті інтересів згаданих осіб.

Розглянемо лише одну класифікацію, цікаву нам: ставлення до фірми. Поділ джерел на внутрішні (внутріфірмові) і зовнішні (позафірмові) означає, що інвестиція може бути профінансована або за рахунок ресурсів, накопичених фірмою, або за рахунок залучення зовнішніх джерел. перший варіант передбачає наявність внутрішніх резервів фірми та певну їх мобілізацію, другий – відсутність таких резервів або бажання топ-менеджерів фірми розширити свою діяльність не на шкоду фінансуванню напрямів, що вже склалися. Вибір тієї чи іншої варіанти пов'язані з платністю джерела, терміновістю його мобілізації, необхідністю і можливістю отримання коштів, які можна використовувати на вирішення інвестиційних завдань, та інших.

[8]

1.2 Принципи формування капіталу підприємства

Основною метою формування капіталу підприємства, що створюється, є залучення достатнього його обсягу для фінансування придбання необхідних активів, а також оптимізація його структури з позицій забезпечення умов подальшого ефективного використання.

Процес формування капіталу має низку особливостей (принципів), основними з яких є такі:

- до формування капіталу створюваного підприємства не можуть бути залучені внутрішні джерела фінансових коштів, які на цій стадії життєвого циклу відсутні;

- основу формування стартового капіталу створюваного підприємства складає власний капітал його засновників;

- стартовий капітал, який формується у процесі створення нового підприємства, може бути залучений його засновниками як у грошовій, так і в матеріальній та нематеріальній формах;

- власний капітал засновників (учасників) створюваного підприємства вкладається у нього у формі статутного капіталу;

- особливості формування статутного капіталу нового підприємства визначаються організаційно-правовими формами його створення;

- можливості та коло джерел залучення позикового капіталу на стадії створення підприємства вкрай обмежені;

- формування капіталу створюваного підприємства за рахунок позикових та залучених джерел вимагає, як правило, підготовки спеціального документа – бізнес-плану;

- для підготовки бізнес-плану засновники підприємства, що створюється, повинні здійснити певні передстартові витрати капіталу;

- ризики, пов'язані з формуванням (і подальшим використанням) капіталу підприємства, що створюється, характеризуються досить високим рівнем. [25]

На думку Бланка І. А., рівень ефективності господарської діяльності підприємства багато в чому визначається цілеспрямованим формуванням його капіталу. Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних активів та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного його використання.

З урахуванням цієї мети процес формування капіталу підприємства будується з урахуванням наступних принципів [3] (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Принципи формування капіталу підприємства

Врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Процес формування обсягу та структури капіталу підпорядкований завданням забезпечення його господарську діяльність як на початковій стадії функціонування підприємства, а й у найближчій

перспективі. Забезпечення цієї перспективності формування капіталу підприємства досягається шляхом включення всіх розрахунків, пов'язаних з його формуванням у бізнес-план проекту створення нового підприємства.

Забезпечення відповідності обсягу капіталу, що залучається, обсягу формованих активів підприємства. Загальна потреба у капіталі підприємства ґрунтується на його потребі в оборотних та необоротних активах. Ця загальна потреба у капіталі, необхідному для створення нового підприємства, включає дві групи майбутніх витрат: 1) передстартові витрати; 2) стартовий капітал.

Передстартові витрати по створенню нового підприємства є відносно невеликими сумами фінансових коштів, необхідними для розробки бізнес-плану та фінансування пов'язаних з цим досліджень. Ці витрати мають разовий характер і хоча вимагають певних витрат капіталу, у складі загальної потреби у ньому зазвичай займають незначну частку.

Стартовий капітал призначений безпосереднього формування активів нового підприємства з початку його господарської діяльності (наступне нарощення капіталу сприймається як форма розширення діяльності підприємства міста і пов'язані з формуванням додаткових фінансових ресурсів).

При визначенні загальної потреби у капіталі новостворюваного підприємства використовуються зазвичай два основних методи: прямий та непрямий методи розрахунку.

Прямий метод розрахунку загальної потреби у капіталі ґрунтується на визначенні необхідної суми активів, що дозволяють новому підприємству розпочати господарську діяльність. Цей метод розрахунку виходить з алгоритму: загальна сума активів дорівнює загальній сумі капіталу, що інвестується. Тому розрахунок загальної потреби в активах дозволяє отримати уявлення про загальну потребу у капіталі до створення підприємства. Оскільки розрахунок потреби в активах створюваного

підприємства здійснюється у трьох варіантах (мінімально необхідна сума активів; необхідна сума активів, що забезпечує достатні розміри страхових запасів за окремими їх видами; максимально необхідна сума активів), він дозволяє диференціювати і загальну потребу в капіталі нового підприємства у межах від мінімальної до максимальної.

Непрямий метод розрахунку загальної потреби у капіталі ґрунтується на використанні показника «капіталомісткість продукції». Цей показник дає уявлення про те, який розмір капіталу використовується для одиниці виробленої (або реалізованої) продукції. Він розраховується в розрізі галузей та підгалузі економіки шляхом поділу загальної суми використаного капіталу (власного та позикового) на загальний обсяг виробленої (реалізованої) продукції. При цьому загальна сума капіталу, що використовується, визначається як середня в аналізованому періоді.

Використання непрямого методу розрахунку загальної потреби у капіталі до створення нового підприємства складає лише попередніх етапах до розробки бізнес-плану. Цей метод дає лише приблизну оцінку потреби у капіталі, оскільки показник середньогалузевої капіталомісткості продукції значно коливається у межах підприємств під впливом окремих чинників.

Основними з таких факторів є:

- розмір підприємства;
- стадія життєвого циклу підприємства;
- прогресивність устаткування, що використовується;
- ступінь фізичного зношування обладнання;
- рівень використання виробничої потужності підприємства
- та низку інших факторів.

Тому більш точну оцінку потреби у капіталі до створення нового підприємства під час використання цього методу розрахунку можна отримати у тому випадку, якщо для обчислення буде застосовано показник

капіталомісткості продукції на діючих підприємствах-аналогах (з урахуванням перелічених вище факторів).

Розрахунок загальної потреби в капіталі новоствореного підприємства на основі показника капіталомісткості продукції здійснюється за такою формулою [3]:

$$P_K = K_{п} * OP + PP_K \quad (1.1)$$

де P_K – загальна потреба у капіталі до створення нового підприємства;

$K_{п}$ – показник капіталомісткості продукції (середньогалузевий чи аналоговий);

OP - Запланований річний обсяг виробництва продукції;

PP_K - передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, пов'язані зі створенням нового підприємства.

Забезпечення оптимальної структури капіталу з позицій ефективного функціонування. Умови формування високих кінцевих результатів діяльності підприємства значною мірою залежить від структури капіталу, що використовується.

Структура капіталу є співвідношенням власних і позикових фінансових коштів, використовуваних підприємством у процесі своєї господарської діяльності.

Структура капіталу, що використовується підприємством, визначає багато аспектів не тільки фінансової, але також операційної та інвестиційної його діяльності, надає активний вплив на кінцеві результати цієї діяльності. Вона впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу (тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства), визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності (тобто рівень основних фінансових ризиків) і, зрештою, формує співвідношення прибутковості та ризику у розвитку підприємства.

Формування структури капіталу нерозривно пов'язані з урахуванням особливостей кожної з його складових частин.

Власний капітал характеризується такими основними позитивними особливостями:

- простотою залучення, оскільки рішення, пов'язані зі збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел формування) приймаються власниками та менеджерами підприємства без необхідності отримання згоди інших суб'єктів господарювання.

- вищою здатністю генерування прибутку переважають у всіх сферах діяльності, оскільки за його використанні не потрібно сплата позичкового відсотка переважають у всіх його формах.

- забезпеченням фінансової стійкості розвитку підприємства, його платоспроможності у довгостроковому періоді, відповідно і зниженням ризику банкрутства.

Водночас йому притаманні такі недоліки:

- обмеженість обсягу залучення, а, отже, і можливостей суттєвого розширення операційної та інвестиційної діяльності підприємства у періоди сприятливої кон'юнктури ринку та на окремих етапах його життєвого циклу.

- висока вартість у порівнянні з альтернативними позиковими джерелами формування капіталу.

- невикористовувана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових засобів, оскільки без такого залучення неможливо забезпечити перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності підприємства над економічною.

Таким чином, підприємство, що використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (оскільки не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоди сприятливої

кон'юнктури ринку) та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

Позиковий капітал характеризується такими позитивними особливостями:

- досить широкими можливостями залучення, особливо за високого кредитного рейтингу підприємства, наявності застави чи гарантії поручителя.

- забезпеченням зростання фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого розширення його активів та зростання темпів зростання обсягу його господарської діяльності.

- нижчою вартістю порівняно з власним капіталом за рахунок забезпечення ефекту «податкового щита» (вилучення витрат з його обслуговування з бази оподаткування при сплаті податку на прибуток).

- здатністю генерувати приріст фінансової рентабельності (коефіцієнта рентабельності власного капіталу).

У той самий час використання позикового капіталу має такі недоліки:

- використання цього капіталу генерує найбільш небезпечні фінансові ризики у господарській діяльності підприємства – ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. Рівень цих ризиків зростає пропорційно зростанню частки використання позикового капіталу.

- активи, сформовані за рахунок позикового капіталу, генерують меншу (за інших рівних умов) норму прибутку, яка знижується на суму ссудного відсотка, що виплачується, у всіх його формах (відсотка за банківський кредит; лізингової ставки; купонного відсотка за облігаціями; вексельного відсотка за товарний кредит та т.п.).

- висока залежність вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури ринку. У ряді випадків при зниженні середньої ставки позичкового відсотка на ринку використання раніше одержаних кредитів

(особливо на довгостроковій основі) стає підприємству не вигідним у зв'язку з наявністю дешевших альтернативних джерел кредитних ресурсів.

- складність процедури залучення (особливо у великих розмірах), оскільки надання кредитних коштів залежить відхилення інших суб'єктів господарювання (кредиторів), вимагає у ряді випадків відповідних сторонніх гарантій або застави (при цьому гарантії страхових компаній, банків або інших суб'єктів господарювання надаються, як правило, на платній основі).

Таким чином, підприємство, що використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) та можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, проте більшою мірою генерує фінансовий ризик та загрозу банкрутства (зростають у міру збільшення питомої ваги позикових коштів). у загальній сумі використовуваного капіталу).

Забезпечення мінімізації витрат на формування капіталу з різних джерел. Така мінімізація здійснюється у процесі управління вартістю капіталу.

Забезпечення високоефективного використання капіталу у його господарську діяльність. Реалізація цього принципу забезпечується шляхом максимізації показника рентабельності власного капіталу за прийняттого рівня фінансового ризику. [3]

1.3 Джерела формування власних фінансових ресурсів

Фінансову основу підприємства становить сформований власний капітал. На підприємстві, що діє, він представлений такими основними формами (рис. 1.2) [3]:

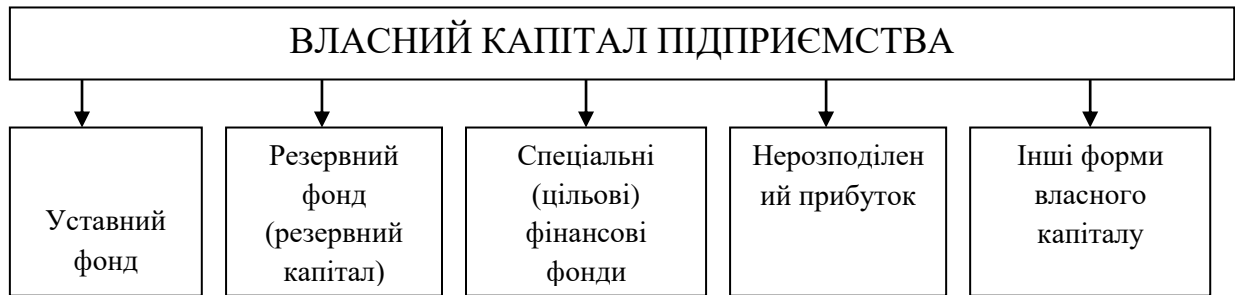

Рис. 1.2. Форми функціонування власного капіталу підприємства

Згідно з П(С) БО 2 «Баланс» власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після відрахування його зобов'язань. Зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, які втілюють економічні вигоди. [14]

Статутний фонд. Він характеризує початкову суму власного капіталу підприємства, інвестовану у формування його активів для початку провадження господарської діяльності. Його розмір визначається (декларується) статутом підприємства. Для підприємств окремих сфер діяльності та організаційно-правових форм (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю) мінімальний розмір статутного фонду регулюється законодавством.

Резервний фонд (резервний капітал). Він є зарезервовану частину власного капіталу підприємства, призначеного для внутрішнього страхування його господарську діяльність. Обсяг цієї резервної частини власного капіталу визначається установчими документами. Формування резервного фонду (резервного капіталу) здійснюється за рахунок прибутку підприємства (мінімальний розмір відрахувань прибутку до резервного фонду регулюється законодавством).

Спеціальні (цільові) фінансові фонди. До них відносяться цілеспрямовано сформовані фонди власних фінансових коштів із метою

їхнього подальшого цільового витрачання. У складі цих фінансових фондів виділяють зазвичай амортизаційний фонд, ремонтний фонд, фонд охорони праці, фонд спеціальних програм, фонд розвитку та інші. Порядок формування та використання коштів цих фондів регулюється статутом та іншими установчими та внутрішніми документами підприємства.

Нерозподілений прибуток. Вона характеризує частину прибутку підприємства, отриману попередньому періоді і використану споживання власниками (акціонерами, пайовиками) і персоналом. Ця частина прибутку варта капіталізації, тобто. для реінвестування у розвиток виробництва. За своїм економічним змістом вона є однією з форм резерву власних фінансових засобів підприємства, що забезпечують його виробничий розвиток у майбутньому.

Інші форми власного капіталу. До них відносяться розрахунки за майно (при здачі його в оренду), розрахунки з учасниками (щодо виплати їм доходів у формі відсотків або дивідендів) та деякі інші, що відображаються у першому розділі пасиву балансу.

Відповідно до статті 14, розділу III Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 року № 514-VI із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 27 квітня 2010 року № 2154-VI:

1) мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів.

2) Власний капітал (вартість чистих активів) суспільства – різниця між сукупною вартістю активів суспільства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами. [7]

Управління власним капіталом пов'язане як із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, а й із

формуванням власних фінансових ресурсів, які забезпечують подальший розвиток підприємства. У процесі управління формуванням своїх фінансових ресурсів вони класифікуються за джерелами цього формування. Склад основних джерел формування власних фінансових ресурсів підприємства наведено малюнку 1.3 [3].

Рис. 1. 3. Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається у розпорядженні

підприємства, - вона формує переважну частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а відповідно і зростання ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел відіграють також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів, що використовуються; проте суму власного капіталу підприємства де вони збільшують, лише є засобом його реінвестування. Інші внутрішні джерела не відіграють помітну роль формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

У складі зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить залученню підприємством додаткового пайового (шляхом додаткових внесків коштів до статутного фонду) або акціонерного (шляхом додаткової емісії та реалізації акцій) капіталу. Для окремих підприємств одним із зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів може бути безоплатна фінансова допомога, що надається їм (як правило, така допомога надається лише окремим державним підприємствам різного рівня). До інших зовнішніх джерел входять безплатно передані підприємству матеріальні і нематеріальні активи, які включаються до його балансу.

Основу управління власним капіталом підприємства становить управління формуванням його фінансових ресурсів. З метою забезпечення ефективного управління цим процесом на підприємстві розробляється зазвичай спеціальна фінансова політика, спрямована на залучення власних фінансових ресурсів із різних джерел відповідно до потреб його розвитку в майбутньому періоді.

Політика формування власних фінансових ресурсів є частиною загальної фінансової стратегії підприємства міста і полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку.

Розробка політики формування власних фінансових ресурсів підприємства здійснюється за такими основними етапами (рис. 1.4) [3]:

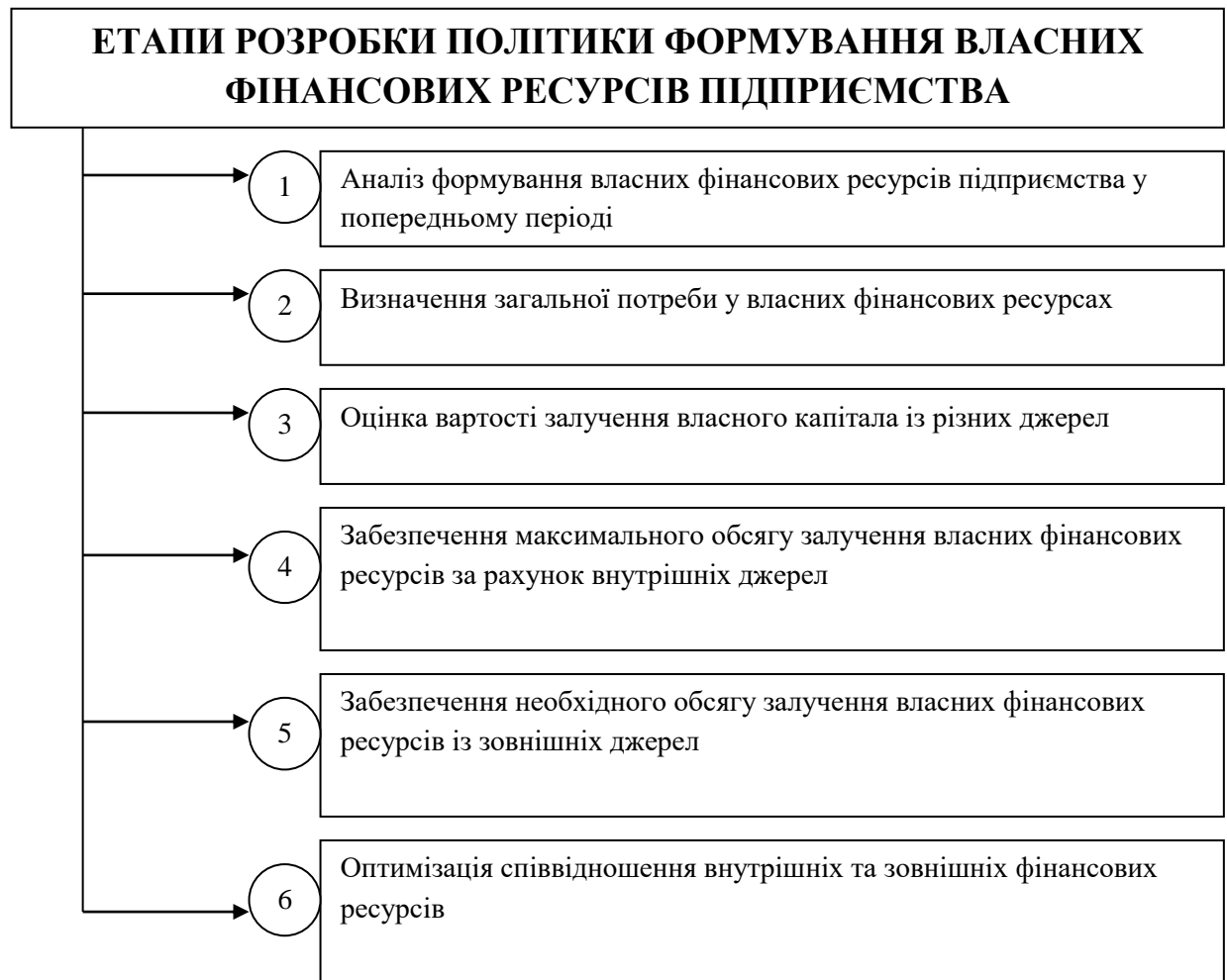

Рис. 1. 4. Основні етапи розробки політики формування власних фінансових ресурсів підприємства

Етап перший: аналіз формування власних фінансових ресурсів підприємства у попередньому періоді. Мета такого аналізу – виявлення потенціалу формування власних фінансових ресурсів та його відповідності темпам розвитку підприємства.

Етап другий: визначення загальної потреби у власних фінансових ресурсах, сформованих як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок зовнішніх джерел.

Етап третій: оцінка вартості залучення власного капіталу із різних джерел проводиться у розрізі основних елементів власного капіталу, що формується за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел.

Етап четвертий: забезпечення максимального обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел (до того, як звертатися до зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів, мають бути реалізовані всі можливості формування за рахунок внутрішніх джерел).

Етап п'ятий: забезпечення необхідного обсягу залучення власних фінансових ресурсів із зовнішніх джерел (обсяг залучення власних фінансових ресурсів із зовнішніх джерел покликаний забезпечити ту частину, яку не вдалося сформувати за рахунок внутрішніх джерел фінансування).

Етап шостий: оптимізація співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів ґрунтується на таких критеріях: а) забезпечення мінімальної сукупної вартості залучення власних фінансових ресурсів; б) забезпечення збереження управління підприємством початковими засновниками. [3]

1.4 Порядок залучення позикових коштів

Позиковий капітал, використовуваний підприємством, характеризує разом обсяг його фінансових зобов'язань (загальну суму боргу). Ці фінансові зобов'язання у сучасній господарській практиці диференціюються в такий спосіб (рисунок 1.5) [3]:

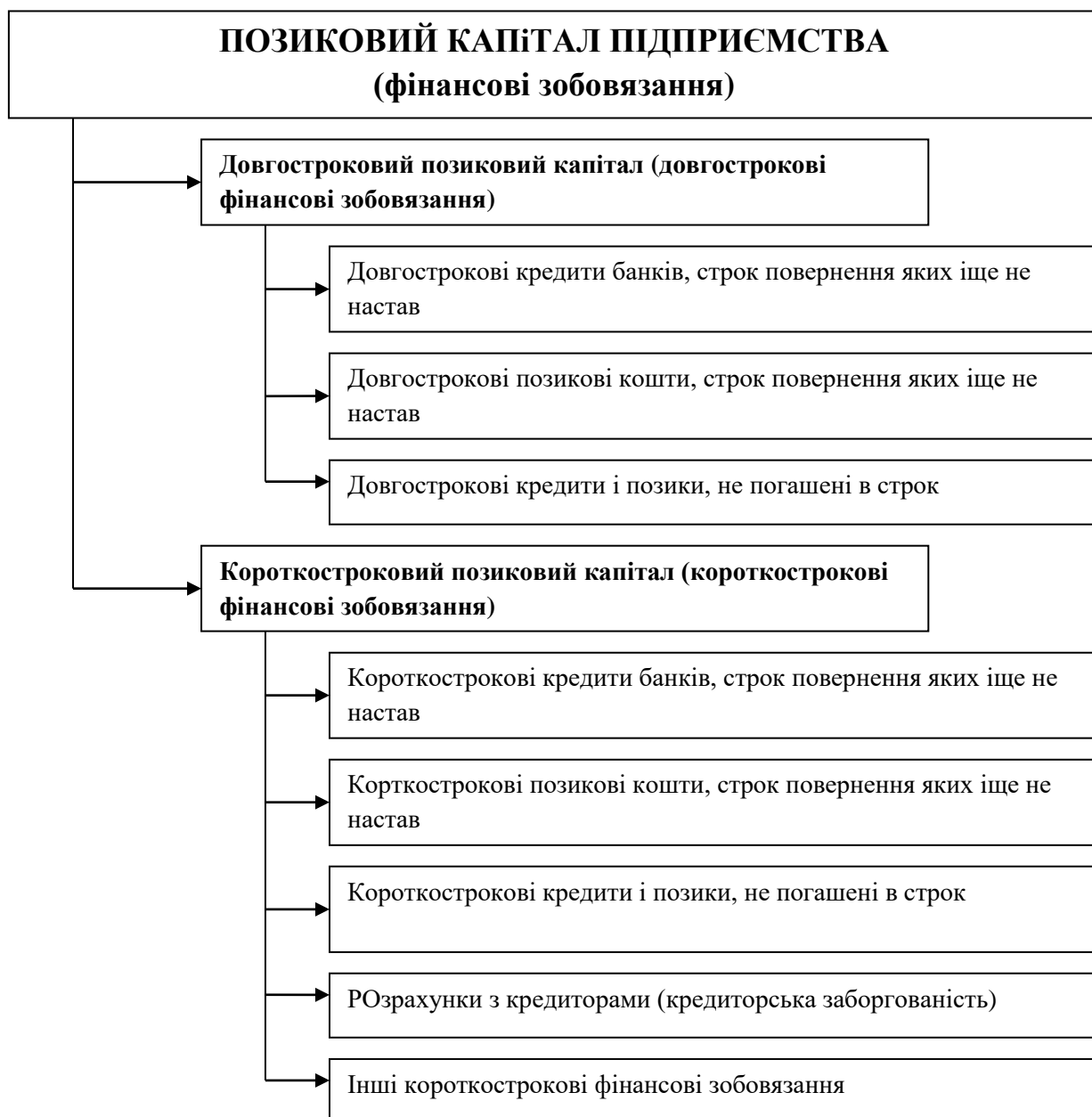

Рис. 1.5. Форми фінансових зобов'язань підприємства, відображених в його балансі

Довгострокові фінансові зобов'язання. До них відносяться всі форми функціонуючого на підприємстві позикового капіталу з терміном його використання понад рік. Основними формами цих зобов'язань є довгострокові кредити банків та довгострокові позикові кошти (заборгованість за податковим кредитом; заборгованість за емітованими

облігаціями; заборгованість з фінансової допомоги, наданої на зворотній основі тощо), термін погашення яких ще не настав або не погашені у передбачений термін.

Короткострокові фінансові зобов'язання. До них відносяться всі форми залученого позикового капіталу зі строком його використання до одного року. Основними формами цих зобов'язань є: короткострокові кредити банків та короткострокові позикові кошти (як передбачені до погашення у майбутньому періоді, так і не погашені у встановлений термін), різні форми кредиторської заборгованості підприємства (за товарами, роботами та послугами; за виданими векселями; за отриманими) авансам, за розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами, з оплати праці, з дочірніми підприємствами, з іншими кредиторами) та інші короткострокові фінансові зобов'язання.

У процесі розвитку підприємства з погашення його фінансових зобов'язань виникає потреба у залученні нових позикових коштів. Джерела та форми залучення позикових коштів підприємством дуже різноманітні. Класифікація запозичених коштів, що залучаються підприємством, за основними ознаками наведена нижче:

за цілями залучення:

- позикові кошти, залучені задля забезпечення відтворення необоротних активів;
- позикові кошти, залучені до поповнення оборотних активів;
- позикові кошти, залучені задоволення інших господарських чи соціальних потреб;

за джерелами залучення:

- позикові кошти, що залучаються із зовнішніх джерел;
- позикові кошти, що залучаються із внутрішніх джерел (внутрішня кредиторська заборгованість);

за періодом залучення:

- позикові кошти, що залучаються на довгостроковий період (понад 1 рік);
 - позикові кошти, які залучаються на короткостроковий період (до 1 року);
- за формою залучення:
- позикові кошти, що залучаються у грошовій формі (фінансовий кредит);
 - позикові кошти, залучені у вигляді устаткування (фінансовий лізинг);
 - позикові кошти, що залучаються у товарній формі (товарний чи комерційний кредит);
 - позикові кошти, що залучаються в інших матеріальних чи нематеріальних формах;
 - за формою забезпечення:
 - незабезпечені позикові кошти;
 - позикові кошти, забезпечені порукою чи гарантією;
 - позикові кошти, забезпечені заставою чи закладом.

З урахуванням викладеної класифікації організується управління залученням позикових коштів, що є цілеспрямований процес їх формування з різних джерел та у різних формах відповідно до потреб підприємства у позиковому капіталі на різних етапах його розвитку. Розмаїття завдань, вирішуваних у процесі цього управління, визначає необхідність розробки спеціальної фінансової політики у цій галузі на підприємствах, які використовують значний обсяг позикового капіталу.

Політика залучення позикових коштів є частиною загальної фінансової стратегії, що полягає у забезпеченні найбільш ефективних форм та умов залучення позикового капіталу з різних джерел відповідно до потреб розвитку підприємства.

Процес формування політики залучення підприємством позикових коштів включає такі основні етапи (рисунок 1.6) [3]:

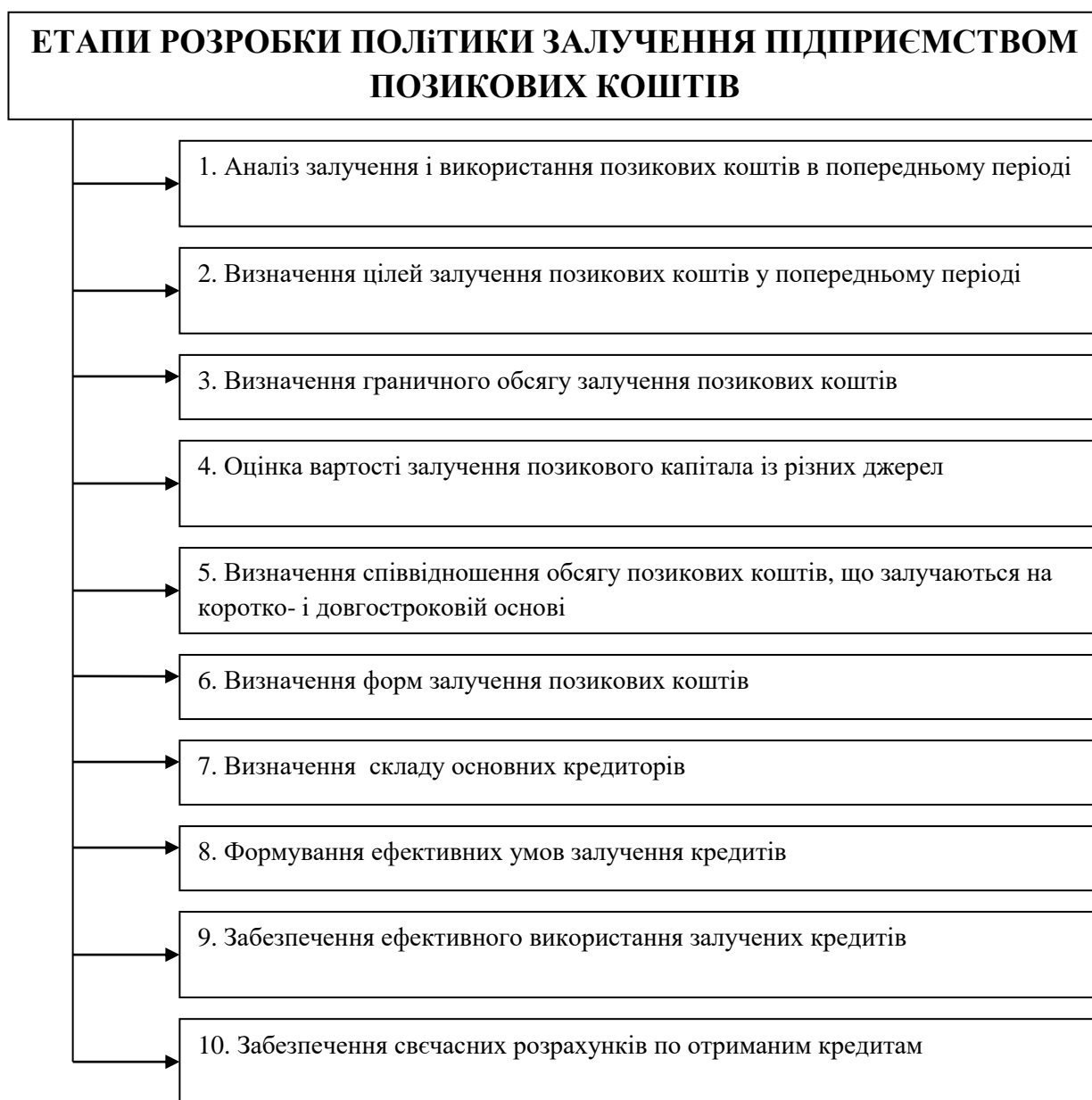

Рис. 1.6. Основні етапи розробки політики залучення підприємством позикових коштів

Етап перший: аналіз залучення та використання позикових коштів у попередньому періоді. Метою такого аналізу є виявлення обсягу, складу та форм залучення позикових коштів підприємством, а також оцінка ефективності їх використання

На першому етапі аналізу вивчається динаміка загального обсягу залучення позикових коштів у аналізованому періоді; темпи цієї динаміки порівнюються з темпами приросту суми власних фінансових ресурсів, обсягів операційної та інвестиційної діяльності, загальної суми активів підприємства.

З другого краю етапі аналізу визначаються основні форми залучення позикових коштів, аналізуються у поступовій динаміці питому вагу сформованих фінансового кредиту, товарного кредиту і внутрішньої кредиторську заборгованість у сумі позикових коштів, використовуваних підприємством.

На етапі аналізу визначається співвідношення обсягів позикових коштів, що використовуються підприємством, за періодом їх залучення. З цією метою проводиться відповідне угруповання використовуваного позикового капіталу за цією ознакою, вивчається динаміка співвідношення коротко- та довгострокових позикових коштів підприємства та їх відповідність обсягу використовуваних оборотних та необоротних активів.

На четвертій стадії аналізу вивчається склад конкретних кредиторів підприємства та умови надання ними різних форм фінансового та товарного (комерційного) кредитів. Ці умови аналізуються з позицій їх відповідності кон'юнктурі фінансового та товарного ринків.

На п'ятій стадії аналізу вивчається ефективність використання позикових коштів у цілому та окремих їх форм для підприємства. З цією метою використовуються показники оборотності та рентабельності позикового капіталу. Перша група цих показників зіставляється у процесі аналізу із середнім періодом обороту власного капіталу.

Результати проведеного аналізу є основою оцінки доцільності використання позикових коштів для підприємства у сформованих обсягах і формах.

Етап другий: визначення цілей залучення позикових коштів у майбутньому періоді. Ці кошти залучаються підприємством на строго цільовій основі, що одна із умов подальшого ефективного їх використання. Основними цілями залучення позикових коштів підприємствами є:

- поповнення необхідного обсягу постійної частини оборотних активів

Нині більшість підприємств, здійснюють виробничу діяльність, немає можливості фінансувати повністю цю частину оборотних активів з допомогою власного капіталу. Значна частина цього фінансування здійснюється за рахунок позикових коштів;

- забезпечення формування змінної частини оборотних активів

Яку б модель фінансування активів не використало, у всіх випадках змінна частина оборотних активів частково чи повністю фінансується за рахунок позикових коштів;

- формування недостатнього обсягу інвестиційних ресурсів. Метою залучення позикових коштів у разі є необхідність прискорення реалізації окремих реальних проектів підприємства (нове будівництво, реконструкція, модернізація); оновлення основних засобів (фінансовий лізинг) тощо.

- забезпечення соціально-побутових потреб своїх працівників. У цих випадках позикові кошти залучаються для видачі позичок своїм працівникам на індивідуальне житлове будівництво, облаштування садових та городніх ділянок та інші аналогічні цілі;

- інші тимчасові потреби. Принцип цільового залучення позикових коштів забезпечується і в цьому випадку, хоча таке їхнє залучення здійснюється зазвичай на короткі терміни та в невеликих обсягах.

Етап третій: визначення граничного обсягу залучення позикових коштів. Максимальний обсяг цього залучення диктується двома основними умовами:

- граничним ефектом фінансового важеля. Оскільки обсяг власних фінансових ресурсів формується на попередньому етапі, загальна сума

власного капіталу, що використовується, може бути визначена заздалегідь. По відношенню до неї розраховується коефіцієнт фінансового важеля (коефіцієнт фінансування), у якому його ефект буде максимальним. З урахуванням суми власного капіталу у майбутньому періоді та розрахованого коефіцієнта фінансового важеля обчислюється граничний обсяг позикових коштів, що забезпечує ефективне використання власного капіталу;

- забезпеченням достатньої фінансової стійкості підприємства. Вона повинна оцінюватися не лише з позицій самого підприємства, а й з позицій можливих кредиторів, що забезпечить згодом зниження вартості залучення позикових коштів.

З урахуванням цих вимог підприємство встановлює ліміт використання позикових коштів у своїй господарській діяльності.

Етап четвертий: оцінка вартості залучення позикового капіталу із різних джерел. Така оцінка проводиться у розрізі різних форм позикового капіталу, що залучається підприємством із зовнішніх та внутрішніх джерел. Результати такої оцінки є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел залучення позикових коштів, що забезпечують задоволення потреб підприємства у позиковому капіталі.

Етап п'ятий: визначення співвідношення обсягу позикових коштів, що залучаються на коротко- та довгостроковій основі. Розрахунок потреби у обсягах коротко- і довгострокових позикових коштів полягає в цілях їх використання у майбутньому періоді. На довгостроковий період (понад 1 рік) позикові кошти залучаються, як правило, для розширення обсягу власних основних засобів та формування недостатнього обсягу інвестиційних ресурсів (хоча при консервативному підході до фінансування активів позикові кошти на довгостроковій основі залучаються і для забезпечення формування оборотного капіталу). На короткостроковий період позикові кошти залучаються всім іншим цілям їх використання.

Розрахунок необхідного розміру позикових коштів у межах кожного періоду здійснюється у розрізі окремих цільових напрямів їхнього майбутнього використання. Метою цих розрахунків є встановлення термінів використання позикових коштів, що залучаються, для оптимізації співвідношення довго- і короткострокових їх видів. У цих розрахунків визначаються повний і середній термін використання позикових коштів.

Повний термін використання позикових коштів є період з початку їх надходження до остаточного погашення всієї суми боргу. Він включає три тимчасові періоди: а) термін корисного використання; б) пільговий (граційний) період; в) термін погашення.

а) термін корисного використання – це період, протягом якого підприємство безпосередньо використовує надані позикові кошти у своїй господарській діяльності;

б) пільговий (граційний) період – це період із моменту закінчення корисного використання позикових коштів на початок погашення боргу. Він є резервом часу для акумуляції необхідних коштів;

в) термін погашення – це період часу, протягом якого відбувається повна виплата основного боргу та відсотків за позиковими коштами, що використовуються. Цей показник використовується у тих випадках, коли виплата основного боргу та відсотків здійснюється не одночасно після закінчення терміну використання позикових коштів, а частинами протягом певного періоду часу за передбаченим графіком.

Розрахунок повного терміну використання позикових коштів здійснюється у розрізі перерахованих елементів виходячи з цілей їх використання та практики, що склалася на фінансовому ринку, встановлення пільгового періоду та строку погашення.

Середній термін використання позикових коштів є середній розрахунковий період, протягом якого вони перебувають у використанні на підприємстві.

Він визначається за формулою [3]:

$$CCз = \frac{СПз}{2} + ЛП + \frac{ПП}{2} \quad (1.2)$$

де ССз - середній термін використання позикових коштів;

СПз – термін корисного використання позикових коштів;

ЛП - пільговий (граційний) період;

ПП – термін погашення.

Середній термін використання позикових коштів визначається за кожним цільовим напрямом залучення цих коштів; за обсягом їх залучення на коротко- та довгостроковій основі; за сумою позикових коштів, що залучається в цілому.

Співвідношення позикових коштів, що залучаються на коротко- та довгостроковій основі, може бути оптимізовано також з урахуванням вартості їхнього залучення.

Етап шостий: визначення форм залучення позикових коштів. Ці форми диференціюються у межах фінансового кредиту; товарного (комерційного) кредиту; інших форм. Вибір форм залучення позикових коштів підприємство здійснює виходячи з цілей та специфіки своєї господарської діяльності.

Етап сьомий: визначення складу основних кредиторів. Цей склад визначається формами залучення позикових коштів. Основними кредиторами підприємства є його постійні постачальники, із якими встановлено тривалі комерційні зв'язку, і навіть комерційний банк, здійснює його расчетно-касове обслуговування.

Етап восьмий: формування ефективних умов залучення кредитів. До найважливіших із цих умов ставляться: а) термін надання кредиту; б) ставка відсотка кредит; в) умови виплати суми відсотка; г) умови виплати суми основного боргу; д) інші умови, пов'язані із отриманням кредиту.

Етап дев'ятий: забезпечення ефективного використання кредитів. Критерієм такої ефективності виступають показники оборотності та рентабельності позикового капіталу.

Етап десятий: забезпечення своєчасних розрахунків за отриманими кредитами. З метою забезпечення за найбільшими кредитами може заздалегідь резервуватися спеціальний зворотний фонд. Платежі з обслуговування кредитів включаються до платіжного календаря та контролюються в процесі моніторингу поточної фінансової діяльності. [3]

Висновки до розділу 1

Процес формування капіталу має низку особливостей (принципів), основними з яких є такі:

- до формування капіталу створюваного підприємства не можуть бути залучені внутрішні джерела фінансових коштів, які на цій стадії життєвого циклу відсутні;
- основу формування стартового капіталу створюваного підприємства складає власний капітал його засновників;
- стартовий капітал, який формується у процесі створення нового підприємства, може бути залучений його засновниками як у грошовій, так і в матеріальній та нематеріальній формах;
- власний капітал засновників (учасників) створюваного підприємства вкладається у нього у формі статутного капіталу;
- особливості формування статутного капіталу нового підприємства визначаються організаційно-правовими формами його створення;
- можливості та коло джерел залучення позикового капіталу на стадії створення підприємства вкрай обмежені;

- формування капіталу створюваного підприємства за рахунок позикових та залучених джерел вимагає, як правило, підготовки спеціального документа – бізнес-плану;
- для підготовки бізнес-плану засновники підприємства, що створюється, повинні здійснити певні передстартові витрати капіталу;
- ризики, пов'язані з формуванням (і подальшим використанням) капіталу підприємства, що створюється, характеризуються досить високим рівнем.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПРАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ АБРАЗИВНИЙ КОМБІНАТ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Приватне акціонерне товариство «Запорізький абразивний комбінат» - єдиний виробник шліфувальних матеріалів в Україні та один з найбільших виробників абразивів у Східній Європі. Підприємство володіє потужним виробничим потенціалом і виробляє продукцію на основі сучасних технологій.

Продукція підприємства:

- шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального у вигляді зерна, порошоків, мікропорошків;
- шліфувальні матеріали з карбїду кремнію чорного у вигляді зерна, порошоків, мікропорошків і спеціальних вогнетривких фракцій;
- карбїд кремнію металургійної якості у вигляді фракцій;
- тугоплавкі матеріали: карбїд бору, в тому числі для атомної промисловості; нітрид бору, в тому числі косметичної якості;
- відрізнi та зачисні армовані круги на бакелітовій зв'язці;
- абразивний інструмент на керамічній і бакелітовій зв'язці, в тому числі спеціальні круги для шліфування куль шарикопідшипників, спеціальні круги на бакелітовій зв'язці для торцевого шліфування типів ПН і ПНР;
- шліфувальна шкурка і вироби з неї, в тому числі круги шліфувальні пелюсткові радіальні типу КШП; круги шліфувальні пелюсткові торцеві типу КПТ (Флеп-диски);
- керамічні зв'язки для абразивного інструменту.

Провідний виробник абразивної продукції в Східній Європі ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» початок своєї історії веде з березня 1939

року, коли на Дніпровському карборундовому заводі (так в той час називалося підприємство) була отримана перша продукція - карбід кремнію.

У вересні 1940 року завод розпочав виробництво шліфувальних кругів, шліфувальних брусків, шліфувальної пасти, зв'язок для виробництва абразивного інструменту.

Під час війни завод був повністю евакуйований до Ташкента (Узбекистан), а з липня 1946 року розпочалося відновлення підприємства на запорізькому проммайданчику.

У 1946 році підприємство перейменували у Запорізький завод абразивних виробів.

У 1952 році відбувся пуск першої печі плавки електрокорунду нормального, а в березні 1954 року почав працювати цех виробництва шліфувального зерна. Цех з виробництва абразивного інструменту введений в дію в 1956 році, а в 1960 році було освоєно нове виробництво з випуску тугоплавких сполук, отримана промислова партія нітриду бору.

У 1966 році Запорізький завод абразивних виробів був перейменований у Запорізький абразивний комбінат. Тривали модернізація і розширення виробництва.

Успіхи абразивників були оцінені по достоїнству і 16 травня 1971 року комбінат був нагороджений Орденом Леніна.

У 1970 році почав діяти унікальний цех по виробництву мікропорошків з електрокорунду нормального.

У 1973 році введено в дію реконструйований цех виробництва абразивних матеріалів карбіду кремнію.

У 1976 році був пущений цех виробництва шліфувальної шкурки на синтетичних смолах, оснащений сучасним обладнанням.

У 1978 році введена в дію перша черга цеху виробів зі шліфувальної шкурки, а в 1984 році - друга черга.

У 1979 році відкрито сучасне виробництво з випуску мікропорошків карбіду кремнію.

З червня 1982 року розпочало роботу виробництво керамічних зв'язок.

У 1994 році відбулася зміна форми власності, комбінат перетворений у відкрите акціонерне товариство «Запорізький абразивний комбінат».

У 1998 році контрольний пакет акцій придбала фірма «Брінкфорд».

У 1999-2001 роках - значні інвестиції, отримані від інвестора, допомогли ВАТ «Запоріжабразив» подолати фінансову та виробничу кризу.

У 2003-2012 роках - поетапне створення виробництва відрізних кругів потужністю 20 млн штук на рік.

У 2007 році - закінчення приватизації комбінату.

У 2008-2015 роках - поетапне створення виробництв вогнетривких фракцій: карбіду кремнію, карбіду бору, електрокорунду нормального - для забезпечення потреб вогнетривкої промисловості.

У 2017 році - зміна типу акціонерного товариства - з публічного на приватне.

Обсяги виробництва: 1. Шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального - 37013,4 т на суму 821950,9 тис. грн; 2. Шліфувальні матеріали з карбіду кремнію чорного - 18345 т на суму 512064 тис. грн; 3. Абразивний інструмент на керамічній та бакелітовій зв'язці - 3653,966 т на суму 236917,1 тис. грн. Середньореалізаційні ціни: 1. Шліфувальні матеріали з електрокорунду нормального - 22207,0 грн/т; 2. Шліфувальні матеріали з карбіду кремнію чорного - 27913 грн/т; 3. Абразивний інструмент на керамічній та бакелітовій зв'язці - 64839 грн/т.

Основні ринки збуту: 24 країни світу. Найбільша частина продукції реалізована на ринках країн далекого зарубіжжя - 65,4%; у країнах СНД реалізовано - 16,6%; в Україні - 18%.

Основні ризики діяльності емітента: невизначеність економічного курсу країни; війна; війна, спад економіки через війну, як в країні так і в

світі. Заходи щодо зменшення ризиків: у разі негативного впливу зміни ситуації в країні та регіоні на діяльність компанії - підприємство буде зупинено, передбачається соціальна підтримка робітників.

Заходи захисту своєї діяльності: скорочення витрат виробництва, навчання персоналу, заходи щодо інвестиційних планів, модернізація обладнання. Заходи розширення виробництва та ринків збуту: зниження собівартості продукції та освоєння нових видів продукції, впровадження новітніх технологій та енергозберігаючі програми.

Канали збуту та методи продажу - Для продажу по території України, а також в країні близького та далекого зарубіжжя, з великими кінцевими споживачами укладаються прямі контракти, а з рештою клієнтів використовується дилерська мережа (Україна), або поставки здійснюються через оптових покупців (далеке зарубіжжя). Джерела сировини: «Demireller», Турція (боксити), «Elmin Vauxites S.A.», Греція (боксити), «Steuermann mbH», Австрія (нафтококс), «Ab Etiproducts Oy», Фінляндія (борна кислота), «Henan Huixin Import & Export Trade Co Ltd», Китай (карбід кремнію зелений).

Доступність сировини: джерела сировини достатньо доступні, що дозволяє безперебійно виконувати замовлення покупців. Динаміка цін на сировину: ціни на сировину коливаються у відповідності до курсу валюти. За 2021 рік значно зросли ціни на енергоресурсі через що змінилися ціни на сировину. Витрати на виробництво зросли на 181 млн грн, в тому числі, ціни зросли на: електроенергію на 14,5 %; на природій газ на 218,4 %, паливо на 30,9%. Для виробництва електрокорунду нормального: боксити на 47%; нафтококс на 19 %; антрацит на 20 %, електродна маса на 9%. Для виробництва карбиду кремнію: нафтококс на 19%. Для виробництва абразивного інструменту: шліфматеріали ЕКБ на 2,5%; смоли на 14%; пудербакеліт на 14%; кріоліт на 16%. Для виробництва шкірки шліфувальної: на тканину на 6,1%; смоли на 32%.

Особливості стану розвитку галузі виробництва, в якій здійснює діяльність емітент: на об'єм виробництва усіх видів продукції основний вплив здійснює конкуренція з боку китайських виробників аналогічної абразивної продукції. Рівень впровадження нових технологій, нових товарів - низький. Положення емітента на ринку: в Україні немає аналогів ПрАТ «ЗАК» з виробництва електрокорунду нормального, карбіду кремнію та карбіду бору. Інформація про конкуренцію в галузі: електрокорунд нормальний - виробники Китаю; карбід кремнію чорний - ВАТ «Волзький абразивний завод», Росія; карбід бору - виробники Китаю; відрізнi круги - LLC KLINGSPOR, Германія, виробники Китаю.

Особливості продукції(послуг) емітента: випуск абразивної продукції стабільно високої якості.

Перспективні плани розвитку емітента:

1. Стабільне і ефективне виробництво, утримання своїх позицій на міжнародному ринку в період стагнації ринку абразивів.

2. Капітальні та поточні ремонти основних засобів виробництва у відповідності з організаційно-технічними заходами.

3. Впровадження енергозберігаючих технологій.

4. Підвищення ефективності систем управління якістю, екологією, охороною праці та здоров'я персоналу на основі міжнародних стандартів.

Кількість постачальників за основними видами сировини та матеріалів, що займають більше 10 % у загальному об'ємі постачання - 7, а саме «ШТОЄРМАН» ІНВЕСТИЦІОНС-УНД ХАНДЕЛЬСГЕЗЕЛЬШАФТ МБХ ("STEUERMANN" Investitions-und Handelsgesellschaft mbH), Деміреллер (Турція), Імеріс(Греція), ПрАТ «Укрграфіт», Падежнік (Словенія), Вейлер (Словенія), Феноліт(Словенія).

Емітент здійснює свою діяльність понад 24 країнах світу, емітентом отримано 10 або більше відсотків від загальної суми доходів за звітний рік у Італії, Чехії, Німеччині, Росії.

Для оцінки сучасного стану підприємства розглянемо основні показники діяльності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Запоріжбразив»

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2020 від 2019	Відхилення 2021 від 2020
Середньорічна вартість майна, тис. грн.	813304,5	860133,5	923864	46829	63730,5
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	1291148	1020172	1732021	-270976	711849
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1091922	848804	1411819	-243118	563015
Середньоспискова чисельність персоналу, осіб	1430	1345	1378	-85	33
Річний фонд оплати праці, тис. грн.	203939	180915	274387	-23024	93472
Продуктивність праці в розрахунку на одного середньоспискового працівника, тис. грн.	902,9	758,5	1256,9	-144,4	498,4
Середньорічний зарібок в розрахунку на одного середньоспискового працівника, тис. грн.	142,6	134,5	199,1	-8,1	64,6
Чистий прибуток, тис. грн.	-9242	32400	44169	41642	11769
Рентабельність продукції, %	-0,8	3,8	3,1	4,6	-0,7

ПрАТ «Запоріжбразив» можна віднести до великих підприємств, на ньому зайнято більше тисячі робітників. За аналізований період їх кількість зросла на 33 особи. Збільшилися також і витрати на оплату праці, з 180915 тис. грн. у 2020 році до 274387 тис. грн. у 2021 році. Частково це можна пов'язати з інфляційними процесами у економіці країни, але якщо дослідити зміни обсягів виробництва та реалізації продукції, то побачимо, що вони зросли на 711849 тис. грн., що безперечно є позитивною зміною.

Ми вважаємо, що головну роль в цьому відіграло підвищення трудовіддачі у 2021 році порівняно з 2020 роком. Так, продуктивність праці одного середньорічного робітника приросла на 498,4 тис. грн., а заробітна плата на одного середньорічного робітника – лише на 64,6 тис. грн. Це означає, що керівництво підприємства змогло правильно організувати управління персоналом і знайшло резерви підвищення продуктивності трудових ресурсів.

Взагалі дані табл. 2.1 свідчать, що у 2020-2021 роках ПрАТ «Запоріжбразив» мало позитивну динаміку мало не у всіх сферах своєї діяльності. Наприклад, у ці нелегкі часи, коли маса промислових підприємств перебувають у скрутному положенні, ПрАТ «Запоріжбразив» змогло збільшити середньорічну вартість своїх активів з 860133,5 тис. грн. до 923864 тис. грн.

Зросли і обсяги чистого прибутку підприємства, у 2020 році вони були на рівні 32400 тис. грн., а у 2021 році склали 44169 тис. грн.

Але показники рентабельності в цей же період навпаки зменшилися. Так, рентабельність продукції за чистим прибутком знизилася на 0,7% і у 2021 році становила 3,1%. Це негативна тенденція, однак зауважимо, що підприємство не збиткове, а це вже можна вважати успіхом.

2.2 Аналіз структури капіталу підприємства

Розглянемо структуру капіталу формою №1 фінансової звітності «Баланс». Насамперед розглянемо структуру Активу Балансу. Для зручності сприйняття складемо таблицю (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Структура актива балансу ПрАТ «Запоріжбразив» 2020 рік

Статті балансу	Початок року		Кінець року	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Баланс	849681	100,0	870586	100,0
I. Необоротні активи	269944	31,8	270817	31,1
Нематеріальні активи	243	0,0	1160	0,1
Основні засоби	140079	16,5	133064	15,3
Довгострокові фінансові інвестиції:		0,0		0,0
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	60376	7,1	59967	6,9
інші фінансові інвестиції	44127	5,2	44127	5,1
Довгострокова дебіторська заборгованість	23055	2,7	26509	3,0
Відстрочені податкові активи	2064	0,2	5990	0,7
II. Оборотні активи	579737	68,2	599769	68,9
Запаси	343739	40,5	326708	37,5
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	38355	4,5	90415	10,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		0,0		0,0
за виданими авансами	7497	0,9	21372	2,5
з бюджетом	30753	3,6	26808	3,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	59766	7,0	54686	6,3
Гроші та їх еквіваленти	97529	11,5	77678	8,9
Готівка	38	0,0	151	0,0
Рахунки в банках	97491	11,5	77527	8,9
Інші оборотні активи	2098	0,2	2102	0,2

Таблиця 2.3

Структура актива балансу ПрАТ «Запоріжбразив» 2021 рік

Статті балансу	Початок року		Кінець року	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%

Баланс	870586	100,0	977142	100,0
I. Необоротні активи	270817	31,1	277903	28,4
Нематеріальні активи	1160	0,1	5336	0,5
Основні засоби	133064	15,3	160534	16,4
Довгострокові фінансові інвестиції:		0,0		0,0
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	59967	6,9	59174	6,1
інші фінансові інвестиції	44127	5,1	44127	4,5
Довгострокова дебіторська заборгованість	26509	3,0	0	0,0
Відстрочені податкові активи	5990	0,7	8732	0,9
II. Оборотні активи	599769	68,9	699239	71,6
Запаси	326708	37,5	368743	37,7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	90415	10,4	113911	11,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		0,0		0,0
за виданими авансами	21372	2,5	44788	4,6
з бюджетом	26808	3,1	57748	5,9
Інша поточна дебіторська заборгованість	54686	6,3	47510	4,9
Гроші та їх еквіваленти	77678	8,9	34443	3,5
Готівка	151	0,0	109	0,0
Рахунки в банках	77527	8,9	34334	3,5
Інші оборотні активи	2102	0,2	1627	0,2

Таблиця 2.4

Структура пасива балансу ПрАТ «Запоріжжябразив» 2020 рік

Статті балансу	Початок року		Кінець року	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Баланс	849690	100,0	921199	100,0
I. Власний капітал	548554	64,6	588477	63,9
Зареєстрований (пайовий) капітал	6350	0,7	6350	0,7
Додатковий капітал	191888	22,6	191888	20,8
Емісійний дохід	191888	22,6	191888	20,8
Резервний капітал	12175	1,4	12175	1,3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	338141	39,8	367148	39,9
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	20182	2,4	25780	2,8
Інші довгострокові зобов'язання	6961	0,8	1133	0,1
Довгострокові забезпечення	13221	1,6	18852	2,0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	5788	0,7	7043	0,8

III. Поточні зобов'язання і забезпечення	280954	33,1	306942	33,3
Короткострокові кредити банків	43114	5,1	25165	2,7
Поточна кредиторська заборгованість за:		0,0		0,0
довгостроковими зобов'язаннями	1783	0,2	4169	0,5
товари, роботи, послуги	175697	20,7	224362	24,4
розрахунками з бюджетом	1169	0,1	4492	0,5
у тому числі з податку на прибуток	0	0,0	2610	0,3
розрахунками зі страхування	95	0,0	666	0,1
розрахунками з оплати праці	6175	0,7	8432	0,9
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	7939	0,9	4723	0,5
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	0	0,0	1447	0,2
Поточні забезпечення	7372	0,9	10893	1,2
Інші поточні зобов'язання	37610	4,4	22593	2,5

Таблиця 2.5

Структура пасива балансу ПрАТ «Запоріжбразив» 2021 рік

Статті балансу	Початок року		Кінець року	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Баланс	921199	100,0	977142	100,0
I. Власний капітал	588477	63,9	587603	60,1
Зареєстрований (пайовий) капітал	6350	0,7	6350	0,6
Додатковий капітал	191888	20,8	191888	19,6
Емісійний дохід	191888	20,8	191888	19,6
Резервний капітал	12175	1,3	12175	1,2
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	367148	39,9	377190	38,6
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	25780	2,8	22204	2,3
Інші довгострокові зобов'язання	1133	0,1	0	0,0
Довгострокові забезпечення	18852	2,0	22204	2,3
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	7043	0,8	10395	1,1
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	306942	33,3	367335	37,6
Короткострокові кредити банків	25165	2,7	0	0,0
Поточна кредиторська заборгованість за:		0,0		0,0
довгостроковими зобов'язаннями	4169	0,5	1133	0,1
товари, роботи, послуги	224362	24,4	321853	32,9
розрахунками з бюджетом	4492	0,5	2141	0,2
у тому числі з податку на прибуток	2610	0,3	0	0,0
розрахунками зі страхування	666	0,1	1123	0,1

розрахунками з оплати праці	8432	0,9	16910	1,7
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	4723	0,5	10150	1,0
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1447	0,2	0	0,0
Поточні забезпечення	10893	1,2	13441	1,4
Інші поточні зобов'язання	22593	2,5	584	0,1

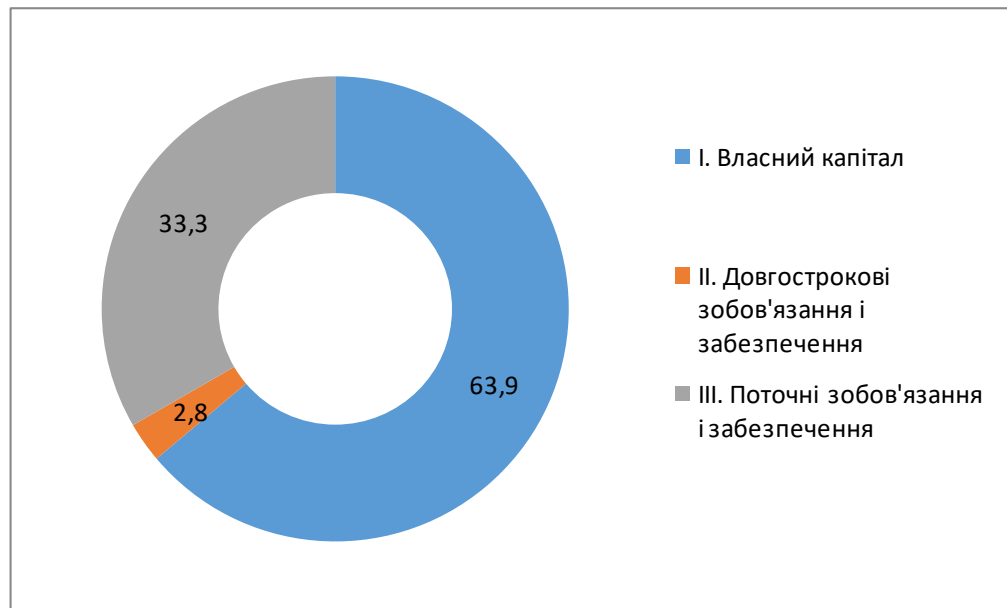

Рис. 2.1 Структура капіталу ПрАТ «Запоріжбразив» станом на кінець 2021 р., %

Можемо стверджувати, що підприємство на дві третини забезпечує свої потреби власним капіталом, а ще на третину застосовує короткострокові позики. Частка довгострокових зобов'язань і забезпечень близька до нуля.

2.3 Оцінка джерел формування капіталу підприємства

Прибуток одна із джерел формування капіталу – сума, що залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків і зборів, пені, штрафів, неустойок. Це внутрішнє джерело фінансування довгострокового характеру, що складається з невиплаченого засновникам у формі дивідендів прибутку.

[26] У ході аналізу прибутку необхідно акцентувати увагу на валовому прибутку, як основний складник фінансових результатів підприємства.

Розглянемо динаміку різних видів доходу й прибутків у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка різних видів доходів та прибутків

Показники	2020	2021	Відхилення	Темпи приросту, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1020172	1732021	711849	69,8
Валовий прибуток	190638	320202	129564	68,0
Інші операційні доходи	74042	30880	-43162	-58,3
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	8814	56607	47793	542,2
Дохід від участі в капіталі	0	0	0	0,0
Інші фінансові доходи	4445	3960	-485	-10,9
Інші доходи	80393	0	-80393	-100,0
Фінансовий результат до оподаткування прибуток	35931	56016	20085	55,9
Чистий фінансовий результат прибуток	32400	44169	11769	36,3

Дані таблиці вказують, що на протязі аналізованого періоду ПрАТ «Запоріжжябразив» мало тенденцію до зростання всіх основних видів доходу і всіх видів прибутків. Зменшилися лише категорії «Інші операційні доходи», «Інші фінансові доходи», «Інші доходи», які не відіграють суттєвої ролі.

А тепер проаналізуємо різні показники рентабельності підприємства, що розглядається.

Рентабельність характеризує ефективність використання ресурсів підприємства, прибутковість бізнесу, зростання обсягів діяльності. Наявність

рентабельності створює умови розширення виробництва, інноваційного розвитку, самофінансування, зростання конкурентоспроможності.

Таблиця 2.7

Показники рентабельності

	2020	2021	Відхилення
Рентабельність сукупного капіталу	1,0	6,1	5,1
Рентабельність власного капіталу	1,6	9,6	8,1
Валова рентабельність продаж	1,9	1,8	0,0
Операційна рентабельність продаж	0,1	0,3	0,2
Чиста рентабельність продаж	3,2	2,6	-0,6

Аналіз показує, що у 2021 році різні показники рентабельності мали різну динаміку. Але найбільш цікаві для нас показники рентабельності сукупного та власного капіталу зазнали значного зростання, що є позитивною тенденцією.

2.4 Аналіз впливу структури капіталу на фінансовий стан підприємства

Для аналізу фінансової стійкості підприємства можна використовувати такі показники: коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття боргів, фінансовий важіль. [13]

Коефіцієнт автономії:

$$K_a = \frac{K_c}{K_b} \quad (2.9)$$

Де K_a – коефіцієнт автономії;

K_c – власний капітал підприємства;

K_b – результат балансу підприємства певну дату.

Маємо:

$$K_a \text{ поч.2020} = 548554/849690 = 0,65$$

$$K_a \text{ кін.2020} = 588477/921199 = 0,64$$

$$K_a \text{ поч.2021} = 588477/921199 = 0,64$$

$$K_a \text{ кін.2021} = 587603/977142 = 0,60$$

Мінімальне значення коефіцієнта автономії лише на рівні 0,6. $K_a \geq 0,6$ означає, що всі зобов'язання суб'єкта господарювання можуть бути покриті його власними коштами. Зростання цього коефіцієнта свідчить про зростання фінансової незалежності та зменшення ризику фінансових ускладнень.

Коефіцієнт автономії ПрАТ «Запоріжжябразив» за аналізований період 2020-2021 року становив початку 2020 року – 0,65, а наступні періоди – 0,64 і на кінець 2021 року 0,60. Це свідчить, що це підприємство могло покрити всі зобов'язання з допомогою власні кошти.

Коефіцієнт покриття боргів [13]:

$$K_{od} = \frac{K_c}{K_{d.o.}} \quad (2.10)$$

Де Код – це коефіцієнт покриття боргу;

K_c – власний капітал підприємства;

$K_{d.o.}$ - боргові зобов'язання (залучений капітал).

Маємо:

$$K_{od} \text{ поч.2020} = 548554/301136 = 1,82$$

$$K_{od} \text{ кін.2020} = 588477/332722 = 1,77$$

$$K_{od} \text{ поч.2021} = 588477/332722 = 1,77$$

$$K_{od} \text{ кін.2021} = 587603/389539 = 1,51$$

Коефіцієнт покриття боргу характеризує ступінь боргової залежності підприємства. Нормативне значення цього коефіцієнта 1,7.

З розрахунків, можна сказати, що ПрАТ «Запоріжжябразив» має вище нормативного значення коефіцієнта покриття боргів, на початку 2020 року він становив 1,82, а інші періоди – 1,77 і 1,51. Коефіцієнт покриття боргу знизився проти попереднім роком. Це означає, що підприємство порівняно з попереднім роком знизилося кількість поточних зобов'язань, зокрема короткострокових кредитів.

Фінансовий важіль [13]:

$$\Phi_p = \frac{Z_o}{M} \quad (2.11)$$

Де Φ_p – фінансовий важіль;

Z_o – загальна заборгованість;

M – власний капітал.

Маємо:

$$\Phi_p \text{ поч.2020} = 301136/548554 = 0,50$$

$$\Phi_p \text{ кін.2020} = 332722/588477 = 0,56$$

$$\Phi_p \text{ поч.2021} = 332722/588477 = 0,56$$

$$\Phi_p \text{ кін.2021} = 389539/587603 = 0,66$$

На початку 2020 року значення коефіцієнта фінансового важеля становило 0,50, а наступні аналізовані періоди – 0,56 і 0,66, це свідчить про зростання фінансового важеля, хоча спостерігаються зміни власного капіталу та зобов'язань підприємства.

Для наочного сприйняття показники фінансової незалежності ПрАТ «Запоріжжябразив» подано у таблиці 2.12.

Таблиця 2.8

Показники фінансової незалежності

Показник	2020		2021	
	Поч.	Кін.	Поч.	Кін.
Коефіцієнт автономії	0,65	0,64	0,64	0,50
Коефіцієнт покриття боргу	1,82	1,77	1,77	1,51
Фінансовий важіль	0,50	0,56	0,56	0,66

З даних таблиці 2.12 видно, що показник автономії за аналізований період 2020-2021 року становив 0,65-0,50, тобто опустився до мінімально допустимого рівня це не дозволило підприємству покривати всі зобов'язання з допомогою власні кошти.

Коефіцієнт покриття боргів ПрАТ «Запоріжбразив» трохи знизився в динаміці та на кінець 2021 року становив 1,51.

Фінансовий важіль на ПрАТ «Запоріжбразив» за аналізований період 2020-2021 року склав 0,50-0,66.

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КАПІТАЛУ ПРАТ «ЗАПОРІЖАБРАЗИВ»

3.1 Теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу

Оптимізація структури капіталу одна із найважливіших і складних завдань, вирішуваних у процесі фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу є таке співвідношення використання власних і позикових коштів, у якому забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, тобто. максимізується його ринкова ціна.

Процес оптимізації структури капіталу підприємства здійснюється за такими етапами (рис. 3.1) [3]:

Рис. 3.1. Етапы оптимизации структуры капитала

Аналіз капіталу підприємства Основною метою цього аналізу є виявлення тенденцій динаміки обсягу та складу капіталу у передплановому періоді та їх впливу на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу.

На першій стадії аналізу розглядається динаміка загального обсягу та основних складових елементів капіталу в порівнянні з динамікою обсягу виробництва та реалізації продукції; визначається співвідношення власного та позикового капіталу та його тенденції; у складі позикового капіталу вивчається співвідношення довго- та короткострокових фінансових зобов'язань; визначається розмір прострочених фінансових зобов'язань та з'ясовуються причини прострочення.

На другій стадії аналізу розглядається система коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, яка визначається структурою його капіталу. У процесі проведення такого аналізу розраховуються та вивчаються в динаміці такі коефіцієнти:

- коефіцієнт автономії Він дозволяє визначити, якою мірою використовувані підприємством активи сформовані з допомогою власного капіталу, тобто. частку чистих активів підприємства у загальній сумі;

- коефіцієнт фінансового важеля (коефіцієнт фінансування). Він дозволяє встановити, яку суму позикових коштів залучено підприємством на одиницю власного капіталу;

- Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності. Він характеризує відношення суми власного та довгострокового позикового капіталу до загальної суми капіталу, що використовується підприємством, і дозволяє виявити фінансовий потенціал майбутнього розвитку підприємства;

- коефіцієнт співвідношення довго- та короткострокової заборгованості. Він дозволяє визначити суму залучення довгострокових

фінансових кредитів для одиницю короткострокового позикового капіталу, тобто. характеризує політику фінансування активів підприємства з допомогою позикових коштів.

Аналіз фінансової стійкості підприємства дозволяє оцінити рівень стабільності його фінансового розвитку та рівень фінансових ризиків, що генерують загрозу його банкрутства.

На третій стадії аналізу оцінюється ефективність використання капіталу загалом та окремих його елементів. У процесі проведення такого аналізу розраховуються та розглядаються в динаміці такі основні показники:

- період обороту капіталу. Він характеризує кількість днів, протягом яких здійснюється один оборот власних та позикових коштів, а також капіталу загалом. Чим менший період обороту капіталу, тим вище за інших рівних умов ефективність його використання на підприємстві, оскільки кожен оборот капіталу генерує додаткову суму прибутку;

- коефіцієнт рентабельності всього використовованого капіталу. За своїм чисельним значенням відповідає коефіцієнту рентабельності сукупних активів, тобто. характеризує рівень економічної рентабельності;

- коефіцієнт рентабельності власного капіталу Цей показник, характеризує досягнутий рівень фінансової рентабельності підприємства, одна із найважливіших, оскільки він є однією з критеріїв формування оптимальної структури капіталу;

- капіталовіддача. Цей показник характеризує обсяг реалізації продукції, що припадає одиницю капіталу, тобто. певною мірою є вимірником ефективності операційної діяльності підприємства;

- капіталомісткість реалізації продукції Він показує, який обсяг капіталу задіяний задля забезпечення випуску одиниці виробленої продукції і є базовим моделювання потреби у капіталі у майбутньому періоді з урахуванням галузевих особливостей операційної діяльності.

Оцінка основних чинників, що визначають формування структури капіталу. Практика показує, що не існує єдиних рецептів ефективного співвідношення власного та позикового капіталу не тільки для однотипних підприємств, але навіть для одного підприємства на різних стадіях його розвитку та за різної кон'юнктури товарного та фінансового ринків. Разом з тим, існує низка об'єктивних та суб'єктивних факторів, облік яких дозволяє цілеспрямовано формувати структуру капіталу, забезпечуючи умови найефективнішого його використання на кожному конкретному підприємстві. Основними з цих факторів є:

- галузеві особливості операційної діяльності підприємства. Характер цих особливостей визначає структуру активів підприємства, їхню ліквідність. Підприємства з високим рівнем фондоемності виробництва в силу високої частки необоротних активів, мають зазвичай нижчий кредитний рейтинг і змушені орієнтуватися своєї діяльності використання власного капіталу. З іншого боку, характер галузевих особливостей визначає різну тривалість операційного циклу. Чим нижче період операційного циклу, тим більшою мірою (за інших рівних умов) може бути використаний підприємством позиковий капітал.

- стадія життєвого циклу підприємства. Підростаючі підприємства, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу і мають конкурентоспроможну продукцію, можуть залучати для свого розвитку велику частку позикового капіталу, хоча для таких підприємств вартість цього капіталу може бути вищою від середньоринкової (на підприємствах, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу, рівень фінансових ризиків вищий, що враховується їх кредиторами). У той самий час підприємства, що у стадії зрілості, більшою мірою повинні використовувати власний капітал.

- кон'юнктура товарного ринку Чим стабільніша кон'юнктура цього ринку, а відповідно і стабільніший попит на продукцію підприємства, тим

вищим і безпечнішим стає використання позикового капіталу. І навпаки – в умовах несприятливої кон'юнктури та скорочення обсягу реалізації продукції використання позикового капіталу прискорено генерує зниження рівня прибутку та ризик втрати платоспроможності; у умовах необхідно оперативно знижувати коефіцієнт фінансового важеля рахунок зменшення обсягу використання позикового капіталу.

- кон'юнктура ринку. Залежно стану цієї кон'юнктури зростає чи знижується вартість позикового капіталу. При істотному зростанні цієї вартості диференціал фінансового важеля може досягти негативного значення (у якому використання позикового капіталу призведе до різкого зниження рівня фінансової рентабельності, а деяких випадках – і до збиткової операційної діяльності). У свою чергу, за істотного зниження цієї вартості різко знижується ефективність використання довгострокового позикового капіталу (якщо кредитними умовами не обумовлено відповідне коригування ставки відсотка за кредит). Нарешті, кон'юнктура фінансового ринку впливає вартість залучення власного капіталу із зовнішніх джерел – у разі зростання рівня позичкового відсотка, зростають ще й вимоги інвесторів до норми прибутку на вкладений капітал.

- рівень рентабельності операційної діяльності. За високого значення цього показника кредитний рейтинг підприємства зростає, і воно розширює потенціал можливого використання позикового капіталу. Однак у практичних умовах цей потенціал часто залишається незатребуваним у зв'язку з тим, що за високого рівня рентабельності підприємство має можливість задовольняти додаткову потребу у капіталі з допомогою вищого рівня капіталізації отриманого прибутку. У цьому випадку власники вважають за краще інвестувати отриманий прибуток у власне підприємство, що забезпечує високий рівень віддачі капіталу, що за інших рівних умов знижує питому вагу використання позикових коштів.

- коефіцієнт операційного важеля. Зростання прибутку підприємства забезпечується спільним проявом ефекту операційного та фінансового важеля. Тому підприємства з зростаючим обсягом реалізації продукції, але що мають чинність галузевих особливостей її виробництва низький коефіцієнт операційного важеля, можуть значно більшою мірою (за інших рівних умов) збільшувати коефіцієнт фінансового важеля, тобто. використовувати велику частку позикових коштів у загальній сумі капіталу.

- ставлення кредиторів до підприємства. Як правило, кредитори при оцінці кредитного рейтингу підприємства керуються своїми критеріями, які не співпадають іноді з критеріями оцінки власної кредитоспроможності підприємством. У ряді випадків, незважаючи на високу фінансову стійкість підприємства, кредитори можуть керуватися й іншими критеріями, які формують негативні його імідж, а відповідно знижують його кредитний рейтинг. Це надає відповідний негативний впливом геть можливість залучення підприємством позикового капіталу, знижує його фінансову гнучкість, тобто. можливість оперативно формувати капітал з допомогою зовнішніх джерел.

- рівень оподаткування прибутку. В умовах низьких ставок податку на прибуток або використання підприємством податкових пільг з прибутку, різниця у вартості власного та позикового капіталу, що залучається із зовнішніх джерел, знижується. Це з тим, що ефект податкового коректора під час використання позикових коштів зменшується. У умовах кращим є формування капіталу із зовнішніх джерел з допомогою емісії акцій (залучення додаткового пайового капіталу). У той самий час за високої ставки оподаткування прибутку значно підвищується ефективність залучення позикового капіталу.

- фінансовий менталітет власників та менеджерів підприємства. Неприйняття високих рівнів ризиків формує консервативний підхід власників та менеджерів до фінансування розвитку підприємства, у якому

його основу становить власний капітал. І навпаки, прагнення отримати високий прибуток на власний капітал, незважаючи на високий рівень ризиків, формує агресивний підхід до фінансування розвитку підприємства, за якого позиковий капітал використовується в максимально можливому розмірі.

- рівень концентрації власного капіталу Для того, щоб зберегти фінансовий контроль за управлінням підприємством (контрольний пакет акцій або контрольний обсяг пайового вкладу), власникам підприємства не хочеться залучати додатковий власний капітал із зовнішніх джерел, навіть незважаючи на сприятливі передумови. Завдання збереження фінансового контролю над управлінням підприємством у разі є критерієм формування додаткового капіталу з допомогою позикових коштів.

З урахуванням цих факторів управління структурою капіталу на підприємстві зводиться до двох основних напрямків – 1) встановлення оптимальних для цього підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу; 2) забезпечення залучення на підприємство необхідних видів та обсягів капіталу для досягнення розрахункових показників його структури.

Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Проведення багатоваріантних розрахунків із використанням механізму фінансового важеля дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу, що забезпечує максимізацію рівня фінансової рентабельності.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес цієї оптимізації заснований на попередній оцінці вартості власного та позикового капіталу за різних умов його залучення та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків. Цей метод оптимізації структури капіталу пов'язаний з процесом

диференційованого вибору джерела фінансування різних складових частин активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства поділяються на такі три групи:

- необоротні активи.

- постійна частина оборотних активів. Вона являє собою незмінну частину сукупного їх розміру, яка не залежить від сезонних та інших коливань обсягу операційної діяльності та не пов'язана із формуванням запасів сезонного зберігання, дострокового завезення та цільового призначення. Інакше кажучи, вона сприймається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству реалізації поточної операційної діяльності.

- змінна частина оборотних активів. Вона являє собою частину їх сукупного розміру, яка пов'язана з сезонним зростанням обсягу реалізації продукції, необхідністю формування в окремі періоди діяльності підприємства товарних запасів сезонного зберігання, дострокового завезення та цільового призначення. У складі цієї змінної частини оборотних активів виділяють максимальну та середню потребу у них.

Для побудови оптимальної структури капіталу існують моделі, використання яких допомагає менеджеру прийняти рішення формування певної структури капіталу. До таких моделей відносяться компромісні моделі (дозволяють виявити специфічні доходи та витрати, що виникають при використанні позикових коштів: податкові ефекти, витрати, пов'язані з фінансовою скрутою) і теорія асиметричної інформації (дозволяє передбачити можливу вигоду підтримки вищої частки акціонерного капіталу). [2]

На думку Коваленка Л. О. і Ремневої Л. М., оптимальна структура капіталу – це співвідношення між власним і позиковим капіталом, у якому одночасно забезпечується висока фінансова рентабельність і втрачається фінансова стійкість підприємства. Зрозуміло, що чим більша частка

позикового капіталу, тим за більшої різниці між рентабельністю інвестованого капіталу та середньою ставкою відсотка за позиковими коштами після сплати податків буде більшим ефект фінансового важеля (тобто нарощування рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових коштів). Разом з тим, фінансовий важіль може бути вигідним до певного кордону, адже надто багато боргів у структурі капіталу означає, що підприємство неспроможне виконати свої фіксовані фінансові зобов'язання. З іншого боку, надмірний випуск простих акцій може призвести до втрати власників контролю над підприємством. [9]

Таким чином, крайнощі в управлінні структурою капіталу є досить небезпечними і можуть мати руйнівні наслідки. Щоб їх уникнути, фінансові менеджери повинні вивчити досвід найуспішніших у своїй галузі підприємств та намагатися підтримувати баланс між позиковим та власним капіталом. Потрібно будь-якими способами уникати такого обсягу боргів, при якому виплати за фіксованими зобов'язаннями перевищують розумні межі. Для цього необхідно щоразу, приймаючи рішення про залучення додаткових позикових коштів, прораховувати найгіршу ситуацію (спад ділової активності, різке падіння попиту або цін на продукцію, подорожчання кредитів тощо) та з'ясувати, чи зможе підприємство виконувати свої фіксовані фінансові зобов'язання за умови несприятливі умови діяльності.

Отже, мета фінансового менеджменту полягає у забезпеченні виваженої структури капіталу, яка б відповідала цільовим установкам підприємства та забезпечувала мінімальний фінансовий ризик за досить високої ринкової вартості (не обов'язково найвищої).

Методи обґрунтування фінансових рішень про зміну величини та структури капіталу залежать від обраних критеріїв оцінювання. Критеріями оптимізації структури капіталу можуть бути:

- мінімізація середньозваженої вартості капіталу;

- максимізація рентабельності власного капіталу за одночасної мінімізації ризику;

- максимізація чистого прибутку на одну акцію.

Якщо за критерій оцінювання взяти мінімізацію середньозваженої вартості капіталу, то оптимальним вважається такий варіант структури капіталу, який забезпечує найменшу середньозважену вартість капіталу або найменшу його граничну (граничну) вартість у разі додаткового залучення коштів.

За критерієм максимізації рентабельності власного капіталу оптимальним вважається таке поєднання власного та позикового капіталу, при якому забезпечується найбільший приріст рентабельності власного капіталу за рахунок ефекту фінансового важеля і при цьому диференціал плеча не перетворюється на невід'ємну величину.

Критерій максимізації чистого прибутку однією акцією найчастіше використовується у разі, коли необхідно вибрати альтернативне джерело фінансування активів підприємства: випуск акцій чи випуск облігацій. Обсяг чистого прибутку на одну акцію можна визначити за формулою [9]:

$$\text{ЧП}_a = \frac{(\text{ОП} - \text{ФВ})(1 - K_{\text{оп}})}{K_a}, \quad (3.1)$$

де ППа – чистий прибуток на одну акцію;

ВП - операційний прибуток;

ФВ - сумарні фінансові витрати на залучення позикових коштів;

Коп - коефіцієнт оподаткування прибутку;

Ка – кількість акцій підприємства у обороті.

Є спосіб визначення граничного значення операційного прибутку, нижче за який вигідніше випускати акції, а вище – облігації. при цьому вирішується рівняння [9]

$$\frac{(\text{ОП}_{\text{зп}} - \text{ФВ}_a)(1 - K_{\text{оп}})}{K_a(a)} = \frac{(\text{ОП}_{\text{зп}} - \text{ФВ}_o)(1 - K_{\text{оп}})}{K_a(o)}, \quad (3.2)$$

де ОПгр - граничне значення операційного прибутку;

ФВа, ФВо - загальні фінансові витрати на залучення позикових коштів при фінансуванні за рахунок випуску акцій та облігацій;

Ка(а), Ка(о) – загальна кількість акцій підприємства, що перебуває в обігу при додатковому випуску акцій та облігацій.

Для більш точних розрахунків необхідно враховувати постійний рух акцій та використовувати їхню середньозважену кількість. при цьому беруться до уваги всі зміни кількості простих акцій в обігу, включаючи виплату дивідендів простими акціями, подрібнення акцій, консолідацію акцій, випуск пільгових акцій для існуючих акціонерів тощо.

Скоригований чистий прибуток на одну акцію (або так званий розбавлений прибуток на одну акцію) обчислюється з урахуванням впливу простих акцій:

- облігацій, які можуть бути конвертовані у прості акції;
- привілейованих акцій, які можуть бути конвертовані у прості акції;
- варантів на акції;
- опціонів на акції;
- акцій, які можна продати за спеціальними програмами для працівників підприємства;
- контрактів, учасники яких мають право отримання простих акцій підприємства залежно від виконання вимог, передбачених контрактами.

3.2 Оптимізація структури капіталу ПрАТ «Запоріжжябразив»

Тут ми проведемо оптимізаційні розрахунки за критерієм максимізації рентабельності власного капіталу. За даним критерієм оптимальним вважається таке поєднання власного та позикового капіталу, при якому забезпечується найбільший приріст рентабельності власного капіталу за

рахунок ефекту фінансового важеля і при цьому диференціал плеча не перетворюється на невід'ємну величину.

Ефект фінансового важеля розраховується за такою формулою [11]:

$$E\Phi P = (EP - CPC\Pi) * \frac{3C}{CC} \quad (3.3)$$

де EP – економічна рентабельність (розраховується розподілом валової чи чистий прибуток на середньорічний результат балансу і множенням на 100%) характеризує потенційну здатність підприємства заробляти прибуток;

CPC\Pi – середня розрахункова ставка відсотка (розраховується розподілом суми фінансових витрат із позикових коштів у сумі тіла кредиту);

3C – позикові кошти;

CC – кошти.

У зв'язку з кризовими явищами 2021 року вважаю раціональним провести розрахунки за даними 2020 року, які більш відповідають загальним тенденціям показників роботи підприємства.

Виходячи з неможливості отримати інформацію про ставку відсотка за позиковими коштами для ПрАТ «ЗапоріжжяБразив», врахуємо середні ставки кредитування за 2020 рік, які становлять діапазон 17÷29%.

Для зручності сприйняття та подання розрахунків складемо таблицю (табл. 3.1) [9, с.305]. Результати розрахунків округлені.

Таблиця 3.1.

Розрахунок ефекту фінансового важеля за різних варіантів формування фінансової структури капіталу

Варіанти структури капіталу		Середня ставка процента, %	Економічна рентабельність активів, %	Ефект фінансового важеля (без врахування оподаткування), %	Рентабельність власного капіталу (без врахування оподаткування), %
Частка власного капіталу, %	Частка заємного капіталу, %				
100	0	-	28,20	0	28,20
95	5	17	28,20	0,59	28,79 [28,20+0,59]

80	20	19,1	28,20	2,28	30,48
60	40	22,6	28,20	3,73	31,93
50	50	25	28,20	3,20	31,40
40	60	27,5	28,20	1,05	29,25
20	80	29	28,20	-3,20	25,00

Для наочності представимо залежність показників структури капіталу та рентабельності власного капіталу на графіку (рис. 3.3).

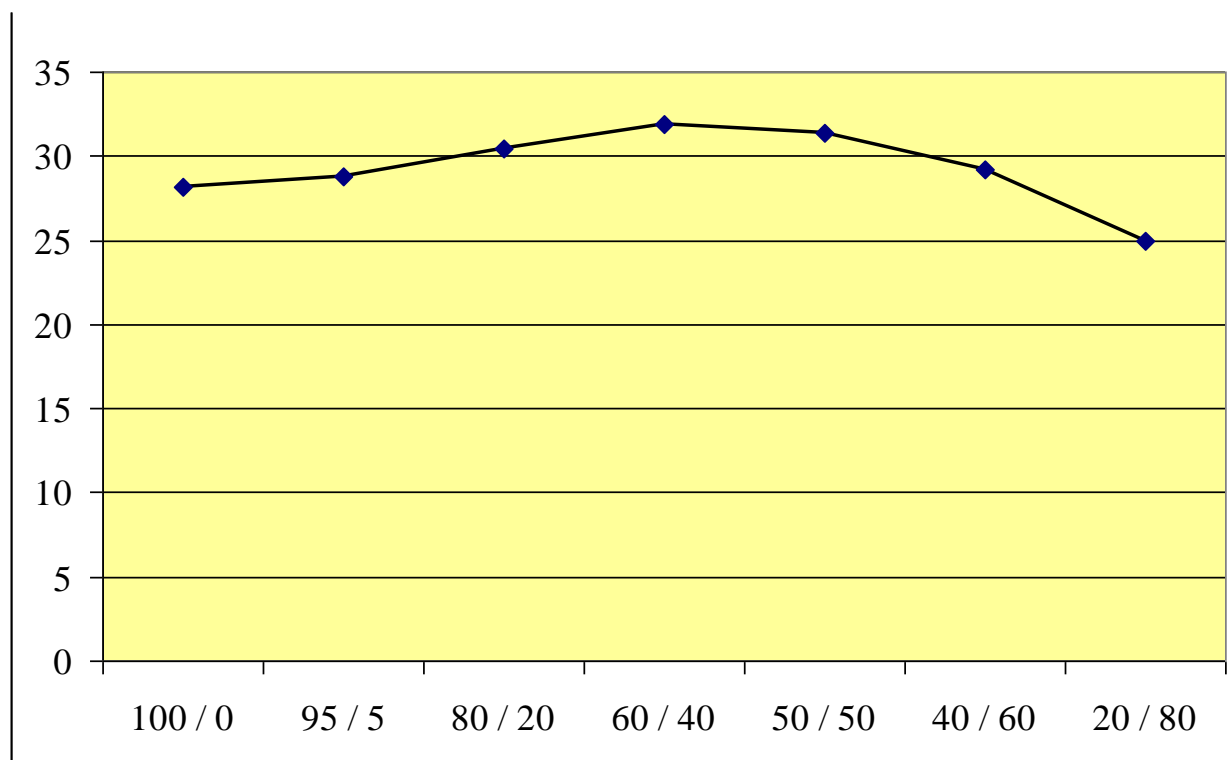

Рис. 3.3. Залежність рентабельності власного капіталу від структури капіталу підприємства

Як бачимо, при даних відсоткових ставках та показнику економічної рентабельності, максимальний показник рентабельності власного капіталу досягається при співвідношенні власних та позикових коштів 60% та 40% відповідно. Це говорить про те, що підприємство має можливість підвищити частку свого позикового капіталу з 5%, наявних на аналізований період, до 40% і при цьому не втратити рентабельність, а отже, стійкість і платоспроможність.

Висновки до розділу 3

Оптимізація структури капіталу одна із найважливіших і складних завдань, вирішуваних у процесі фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу є таке співвідношення використання власних і позикових коштів, у якому забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, тобто. максимізується його ринкова ціна.

Максимальний показник рентабельності власного капіталу досягається при співвідношенні власних та позикових коштів 60% та 40% відповідно. Це говорить про те, що підприємство має можливість підвищити частку свого позикового капіталу з 5%, наявних на аналізований період, до 40% і при цьому не втратити рентабельність, а отже, стійкість і платоспроможність.

ВИСНОВКИ

Процес формування капіталу має низку особливостей (принципів), основними з яких є такі:

- до формування капіталу створюваного підприємства не можуть бути залучені внутрішні джерела фінансових коштів, які на цій стадії життєвого циклу відсутні;

- основу формування стартового капіталу створюваного підприємства складає власний капітал його засновників;

- стартовий капітал, який формується у процесі створення нового підприємства, може бути залучений його засновниками як у грошовій, так і в матеріальній та нематеріальній формах;

- власний капітал засновників (учасників) створюваного підприємства вкладається у нього у формі статутного капіталу;

- особливості формування статутного капіталу нового підприємства визначаються організаційно-правовими формами його створення;

- можливості та коло джерел залучення позикового капіталу на стадії створення підприємства вкрай обмежені;

- формування капіталу створюваного підприємства за рахунок позикових та залучених джерел вимагає, як правило, підготовки спеціального документа – бізнес-плану;

- для підготовки бізнес-плану засновники підприємства, що створюється, повинні здійснити певні передстартові витрати капіталу;

- ризики, пов'язані з формуванням (і подальшим використанням) капіталу підприємства, що створюється, характеризуються досить високим рівнем.

Оптимізація структури капіталу одна із найважливіших і складних завдань, вирішуваних у процесі фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу є таке співвідношення використання

власних і позикових коштів, у якому забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, тобто. максимізується його ринкова ціна.

Максимальний показник рентабельності власного капіталу досягається при співвідношенні власних та позикових коштів 60% та 40% відповідно. Це говорить про те, що підприємство має можливість підвищити частку свого позикового капіталу з 5%, наявних на аналізований період, до 40% і при цьому не втратити рентабельність, а отже, стійкість і платоспроможність.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Антіш О.М. Основні засади покращення ефективності управління майном підприємства: [Електрон. ресурс]. - Режим доступа: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/819>
2. Багацька К.В., Говорушко Т.А., Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Підручник. – К., 2014. – с. 320 с.
3. Берест М. М. Фінансовий аналіз : навчальний посібник : [Електронне видання] / М. М. Берест. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 164 с.
4. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И.А. Бланк: учебный курс. - К: Ника-Центр; 2006. - 656 с.
5. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И.А. Бланк. - К. : Ника-Центр ; Эльга, 2003. - 246 с.
6. Гетьман О.О. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. - 2-ге видання. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 488 с.
7. Гетьман О.О. Економічна діагностика. Навчальний посібник. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. К.: Центр навчальної літератури, 2007.
8. Голов С. Ф. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / С. Ф. Голов. - К.: ФПБАУ, 2004. - 248 с.
9. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : [підручник для студентів] / Б.Є. Грабовецький. - К. : Центр навчальної літератури, 2009. - 256 с.
10. Грабовецький, Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц. – Вінниця: ВНТУ, 2011. - 281 с.
11. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства // Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 2 (44). - С. 36-40.

12. Диба В. М. Облік та аналіз необоротних активів : моногр. / В. М. Диба. - К. :КНЕУ, 2008. - 288 с.
13. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. - 714 с.
14. Іванілов О.С. Економіка підприємства: Підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.
15. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
16. Ітерман Г.А. Політика управління необоротними активами підприємства/ Л.І.Бровко, Г.А. Ітерман // Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: кол. моног. / за заг. ред. І.П. Приходька - Дніпро :Пороги, 2020.- С. 151-161.
17. Квятковська Л.А. Комплексний підхід до оцінки ефективності управління підприємством / Л.А. Квятковська, Л.Д. Воробйова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2013, № 50. С. 67-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vspiauy_2013_50_15.
18. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. - К.: Знання, 2015. - 406 с.
19. Кондратенко Н. О. Фінансовий аналіз : конспект лекцій для студентів бакалавріату усіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування / Н. О. Кондратенко, К. О. Великих; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. – 166 с.
20. Кононенко О., Маханько О. Аналіз фінансової звітності. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2006. – 200 с.

21. Корнєва Н.О., Шляхи покращення фінансового стану підприємств // Н.О. Корнєва, І.О. Шаповалова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 5.1. С. 55-60.
22. Кузнецов В. Великий словник бухгалтера / В. Кузнецов, О. Михайленко. - 2-ге вид., переробл. і допов. - Харків: Фактор, 2005. - 532 с.
23. Мазуркевич І. О. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві / І. О. Мазуркевич // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 2 (57). - С. 91-93.
24. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. - 536 с.
25. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. - 536 с.
26. Момот Т.В. Фінансовий менеджмент / Момот Т.В. - К.: ЦУЛ, 2011. - 712 с.
27. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія / С. В. Мочерний. - К.: Видавничий центр «Академія», 2000. - Т. 1. - С. 848.
28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», від 07.02.2013 р. №73. [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
29. Петрова В. Ф. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз» (для студентів заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.03050901 – Облік і аудит) / В. Ф. Петрова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 138 с.
30. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін: Підручник / К.: КНЕУ, 2002. - 571 с.

31. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. -К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 488с.
32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>.
33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92.
34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242.
35. Приймак С.В. Фінансовий аналіз. Практикум : [навчальний посібник]. – Львів, 2021. – 264 с.
36. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України : постанова Національного банку України № 480 від 20 грудня 2005 року із доповненнями та змінами [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>.
37. Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства: наказ Фонду державного майна України № 1954 від 29 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11>.
38. Романенко М.А. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / М.А. Романенко // Держава та регіони, 2019 . - №3 . - С.318-321.
39. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: 5-е вид. / Г.В. Савицька. - Мінськ: ООО «Новое поколение», 2001. - 688 с.

40. Сеймон В. С. Бухгалтерський облік необоротних активів в Україні та Угорщині: порівняльний аспект / Сеймон В. С. - 2010. - 23 с.
41. Семенов А. Г. Особливості формування капіталу підприємства / А. Г. Семенов, Л. А. Юсипчук // Вісник економічної науки України. - 2014. - № 1. - С. 110-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_1_27.
42. Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. Частина І. Аналіз фінансової звітності. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. – 92 с.
43. Фінансовий аналіз [текст] навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І. О. Ф 59 [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.
44. Фінансовий аналіз діяльності підприємства. Тексти лекцій для студентів спеціальності 051 — Економіка за освітньою програмою — Економіка підприємства денної форми навчання / Укладачі: Самко О.О. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 112 с.
45. Фінансовий аналіз: навч. посібник / уклад.: Н.Л. Марусяк. – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. – 172 с.
46. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль:, ТНЕУ, 2016 – 304 с.
47. Фінансово-економічний аналіз: Підручник/ Буряк П.Ю., Римар М.Б., Биць М.Т. та ін. Під заг.ред. П.Ю. Буряка та М.В. Римара. - К.: ВД Професіонал, 2004. - 528 с.
48. Фірсова С.М. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства / С.М. Фірсова, О.В. Гарасюта // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. - Львів: РВВ НЛТУ України. - 2019. - Вип. 16.6. - С. 184-187.
49. Хом'як Р.Л. Необоротні активи: сутність та їх класифікація / Р.Л. Хом'як // Науковий вісник НЛТУ. - 2016. - Вип. 16.6 - С. 184-187

- 50.Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз / Ю.С. Цал-Цалко. - К.: Центр
учбової літератури, 2008. - 566 с.
- 51.Череп А.В. Ефективність використання основних фондів / Череп А.В.,
Клименко А.А. // Держава та регіони. Серія: Економіка та
підприємництво. - 2014. - №6. - С. 214-217.
- 52.Швець В. Необоротні активи в системі кругообороту капіталу
підприємства / В. Швець, О. Борисюк // Економіка. - 2018. - № 118. - С.
53-55.
- 53.Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підруч. / В. М. Шелудько. -
2-ге вид., стер. - К., 2013. - 375 с.
- 54.Шеремет О.О. Фінансовий аналіз / О.О. Шеремет. - К., 2009. - 196 с.
- 55.Щепіна Т. Г. Особливості ефективного формування і використання
капіталу підприємства / Т. Г. Щепіна, У. В. Люлько. // Проблеми
підвищення ефективності інфраструктури. - 2015. - №. 40. - С. 91-95.
- 56.Юрій Е.О. Вдосконалення методики оцінки фінансового стану
підприємств в контексті регулювання їх економічної поведінки у
мінливому середовищі / Е.О. Юрій, В.В. Прядко, В.К. Євдокименко,
М.В. Карвацький // Регіональна економіка. - 2016. - №1. - С. 69-80.

ДОДАТКИ